

källan

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

SLS

2 / 2 0 1 8

Henry Parland, 1920-talets partypoet

*Nu byggs Finlands
största orgel*

*Den nordiska
maten blev en
identitetsfråga*

Finlandssvensk musik under lupp – Därför älskar vi att fotografera

6

16

22

28

INNEHÅLL

- 1** Ledare
- 4** SLS återbördade estniskt arkivmaterial efter 86 år
- 5** Idébanken – inspiration för din avhandling
- 6** Guldkorn ur arkivet
- 7** Varför digitalisera litteratur?
- 8** Lärarseminarium gav verktyg för normkritik
- 10** Ökad demokrati eller status quo?
- 14** Tidsbilder skapas i samarbete
- 16** "Ett sätt att komma ett författarskap in på livet"
- 19** Den modernaste poeten
- 22** Finlands största orgel byggs i Österrike
- 26** Insamling avslöjar våra käraste landskap
- 28** Att rädda ögonblick från glömskan
- 32** Riva ner och bygga upp
- 34** Nordisk matkultur – en identitetsfråga
- 36** Matilda Westin skapade en österbottnisk författargård
- 40** Nytt ur SLS utgivning
- 45** Föredragsserien våren 2019

källan

Källan. Svenska litteratursällskapet informerar 2/2018 (25:e årgången).
Utgivare: Svenska litteratursällskapet i Finland, PB 158, 00171 Helsingfors.
www.sls.fi, tfn 09 618777, e-post: info@sls.fi

Ansvarig utgivare: Marika Mäklin. **Redaktörer:** Malin Bredbacka-Grahn, Magnus Nylund, Hedvig Rask. **Övriga redaktionsmedlemmar:** Nina Edgren-Henrichson, Christer Kuvaja, Kristina Linnovaara, Jonas Lång, Jennica Thyllin-Klaus. **Layout:** Antti Pokela. **Fotograf** (när inte annat anges): Janne Rentola. Arkivbilder ur egna samlingar. **Tryck:** Trinket, Helsingfors 2018.
ISSN-L 1237-8356. **ISSN (print)** 1237-8356. **ISSN (online)** 2242-6787.

Arkivbildernas signum: pärmbild SLSA 945_7, s. 4 SLS 443_11, s. 6 SLSA 1393, s. 19 SLSA 945_10a, s. 28–31 SLS 2322, s. 44 SLS 2271_1621

CAMILLA WIDE

Humanisternas digitala revolution

"Finland världstrea i digitalisering – föll från silver till brons" kunde man läsa på Svenska Yles webbplats i juni i år. Från att ha varit etta 2016 är Finland nu tredje bäst enligt Digibarometern, vars syfte är att förutspå Finlands digitala position i världen. Citatet och mätinstrumentet avspeglar den centrala roll som digitala lösningar fått i vårt samhälle.

Digitalisering syftade ursprungligen på konvertering av material från analog till digital form. I dag används termen ofta också på ett mer övergripande plan om övergången till användning av ny informationsteknologi. Vad digitalisering i denna senare bemärkelse innebär varierar givetvis beroende på sammanhanget.

Inom humaniora spelar konvertering av analoga material fortfarande en central roll. Dagens forskningsmaterial samlas huvudsakligen in direkt i digital form, med hjälp av olika datorprogram, webbenkäter, digitala bandspelare och liknande. Äldre forskningsmaterial finns däremot ofta på papper, mikrofilm, kassetband eller i annan analog form som kräver konvertering för att materialen ska bli digitalt tillgängliga för forskare och allmänheten.

Att få tillgång till forskningsmaterial i digital form har på många sätt revolutionerat forskningen inom humaniora. De digitala materialen gör att vi vid vår egen dator kan utforska perspektiv som tidigare krävde besök vid arkiv, andra universitet och till och med resor utomlands. Mängden material vi kan bygga vår forskning på har samtidigt ökat drastiskt, vilket gör det lättare att dra mer övergripande slutsatser om de fenomen som analyseras.

För många forskare, till exempel språkvetare, innebär material i digital form endast det första steget mot mer sofistikerade verktyg. Om man ska undersöka hur och när till exempel talare i olika delar av Svenskfinland använder demonstrativa pronomen som *den här*, *den där*, *tesin*, *hiss* eller *honde*, behöver man korpusar med transkriberade samtal som analyserats grammatiskt. Korpusarna behöver vara lättillgängliga på webben och ha enkla användargränssnitt så att också andra än forskare kan använda dem. Att skapa sådana digitala verktyg är emellertid ofta både tidskrävande och dyrt.

När SLS deltar i den viktiga utvecklingen av digitala verktyg och plattformar som riktar sig även till allmänheten är det därför av central betydelse att samarbeta med andra aktörer, som till exempel Nationalbiblioteket och svenska Språkbanken och Litteraturbanken. Då uppnår man de bästa lösningarna för alla parter. ●

Camilla Wide är professor i nordiska språk vid Åbo universitet och viceordförande för SLS.

"Mängden material vi kan bygga vår forskning på har ökat drastiskt, vilket gör det lättare att dra mer övergripande slutsatser om de fenomen som analyseras."

Svensk och finsk demokrati dissekerades i Göteborg

Hur mår demokratierna i Finland och Sverige i dag? Vilka faktorer styr synen på demokrati i våra länder när både det politiska och det mediala fältet förändrats? Bland annat de frågorna diskuterade professorerna Anu Koivunen, Henrik Meinander och Kjell Östberg under ledning av journalisten Cecilia Uddén på bokmässan i

Göteborg. Koivunen, Meinander och Östberg är redaktörer för boken *Demokratins drivkrafter* (SLS, 2018) som undersöker demokratins utveckling och nutid i grannländerna Sverige och Finland. Boken kan laddas ner gratis som e-bok eller pdf på sls.fi. ●

Foto: Cata Portin

Folk och musik nu som e-tidskrift

Tidskriften *Folk och musik*, som tidigare getts ut i tryckt form, utkommer i början av 2019 som e-tidskrift. Det senaste tryckta numret utkom 2006. I det första numret som utges digitalt medverkar artikelförfattare från Sverige, Finland och Norge. Den röda tråden är folkmusiken i dag i de olika nordiska länderna. Frågor som diskuteras är bland annat hur den digitaliserade och globaliserade värld vi lever i påverkar och influerar den lokala folkmusiken, och hur lätt det i dag är att sprida musiken utanför de egna geografiska gränserna. Den utvecklade teknologin skapar nya vägar och möjligheter för folkmusiken och bidrar till att exempelvis äldre material kan (åter)användas och inkorporeras på olika sätt, och därmed även återupptäckas.

E-tidskriften *Folk och musik* utkommer med ett nummer per år och publiceras på journal.fi. ●

Ann-Marie Ivars mottog forskningspris

Professor Ann-Marie Ivars, tidigare styrelseledamot i SLS, har fått pris av Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur för sina "undersökningar av finlandssvenska dialekter och stadsmål, vilka resulterat i flera betydelsefulla studier under de senaste åren". Hon belönas med ett pris på 80 000 kronor ur Jöran Sahlgrens prisfond. Till hennes nyaste forskning hör böckerna *Dialekter och småstadsspråk* och *Sydösterbottnisk syntax*. Prisfonden belönar framstående insatser inom nordisk ortnamnsforskning, dialektforskning eller folkminnesforskning. ●

Foto: Kai Martonen.

Med Topelius på teatern

– Teatern är mig mycket kär, sa Zacharias Topelius när han gestaltad av Riko Eklundh intog scenen på den teater vid Skillnaden i Helsingfors som han själv hade initierat. Här återförenades han i sång med sitt yngre jag (Simon Häger) och sin hustru Emilie (Birthe Wingren) under en novemberkväll med högklassig musik och vittra föredrag.

Kvällens föredrag om Topelius dramatik och betydelse för teatern hölls av litteraturforskaren Anna Bohlin från Stockholms universitet och teatervetaren Mikko-Olavi Seppälä från Helsing-

fors universitet. Charlotta Kerbs uppförde både egna och andras kompositioner till Topelius dikter och sångare ur Muntra Musikanter sjöng bland annat stycken ur Topelius och Fredrik Pacius operor. Samtliga ackompanjerades av Henrik Wikström.

Soarén i afton Topelius ordnades av SLS, Svenska Teatern och Svenska kulturfonden som en gemensam hyllning till 200-årsjubilerande Topelius. Konferencier var Riko Eklundh, som också hade regisserat helheten.

Föreställningen kan ses på Svenska Teaterns Facebook-sida. ●

Foto: Kai Martonen.

JUBILEUMSSEMINARIUM OM TOPELIUS I NYKARLEBY

SLS har fördelat firandet av Zacharias Topelius 200-årsjubileum över hela året. I augusti samlades läsare av Topelius i hans hemstad Nykarleby. Seminariet "Inte en dag utan en rad" om Topelius som författare och privatperson hölls på Juthbacka gård och samlade omkring 90 deltagare. I samband med seminariet lanserades två nya utgåvor inom Zacharias Topelius Skrifter, Topelius *Dagböcker 1832–1840, 1842* och *Zacharias Tope-*

lius korrespondens med föräldrarna. Deltagarna fick lyssna till föredrag av utgivarna Pia Asp, Pia Forssell, Eliel Kilpelä, Sebastian Köhler, Anna Movall och Katarina Pihlflyckt från Zacharias Topelius Skrifter samt professor emeritus Håkan Andersson och forskaren Johanna Wassholm från Åbo Akademi.

Läs Zacharias Topelius Skrifter på topelius.sls.fi och se det inspelade seminariet på sls.fi! ●

An aerial black and white photograph of a village in Estonia, showing a cluster of houses with gabled roofs, some with thatched roofs, and a church with a tall spire. The village is surrounded by fields and trees. The image is taken from a high angle, looking down on the settlement.

Storbyn på Stora Rågö (Suur Pakrisaar), 1934.
SLS/Flygfotografier av bebyggelse i Estland.
Bilden ingår inte i den återbördade estlands-
svenska samlingen.

SLS ÅTERBÖRDADE ESTNISKT ARKIVMATERIAL EFTER 86 ÅR

År 1932 deponerade det estniska folk Kultursarkivet Eesti Rahvaluule Arhiiv (ERA) en estlandssvensk samling i SLS arkiv. I november, 86 år senare, återbördade SLS det kulturhistoriskt värdefulla materialet. Tanken bakom depositionen var att med SLS hjälp göra den estlandssvenska kulturen mer känd. Den deponerade samlingen skulle returneras till ERA. Det här lät sig dock inte göras som planerat på grund av världskriget som bröt ut och Sovjetunionens ockupation av Estland.

– Vi har goda och nära kontakter med det estniska folk Kultursarkivet och är glada att materialet efter så många år nu återlämnas dit det hör, säger SLS arkivchef Kristina Linnovaara.

I samlingen ingår 1182 sidor folkloristiska och språkliga uppteckningar på estniska och svenska, samt en del kartor insamlade åren 1895–1931 bland den svensktalande befolkningen i Estland.

Den estniska samlingen blir också fritt tillgänglig på sökportalen Finna (sls.finna.fi). ●

Idébanken

– inspiration för din avhandling

I oktober lanserade SLS en ny tjänst, Idébanken, som finns på adressen sls.finna.fi. Idébanken innehåller konkreta tips på arkivmaterial och samlingar för studerande och forskare som letar efter ett ämne för sin avhandling.

Idébanken har under året utarbetats av en arbetsgrupp på arkivet. Gruppen har tagit kontakt med handledare från olika ämnesinriktningar vid flera universitet.

– Vi ville försäkra oss om att det fanns en klar efterfrågan på Idébanken, berättar Johan Pyy, som är enhetschef för kundbetjäning och publikarbete vid SLS arkiv.

Alla som kontaktades var positiva till initiativet. För arkivet är Idébanken ett sätt att öka användningen av arkivmaterial.

– Arkiven har traditionellt sett varit lite passiva i att nå ut till sina målgrupper, vi har väntat på att studerande och forskare själva hittar till arkiven. Genom Idébanken vill vi

närma oss målgruppen på ett konkret sätt, säger Pyy.

Idébanken innehöll vid lanseringen 35 idéer som är fria för var och en att spinna vidare på. Det går ändå inte att reservera en idé, utan ett och samma tema kan tacklas tvärvetenskapligt ur flera olika synvinklar. Oberoende av om man är samhällsvetare, musikvetare eller historiker hittar man intressanta ämnen. Idébanken är inte bara en lista över en mängd ämnen, utan studenten får också tips på frågeställningar och infallsvinklar.

Den som känner sig osäker på hur man går tillväga för att söka i arkivet kan kontakta arkivets kundtjänst och boka en arkivarie som hjälper till med att söka i arkivets databaser. På sls.finna.fi är det dessutom möjligt att chatta med arkivets kundtjänst.

– Vi vill hålla tröskeln så låg som möjligt för att komma och utforska kulturarvet, säger Pyy. ●

Köksa på en herrgård, sällskapsdjur, Österbottens arbetarrörelse och mycket mer. Idébanken och arkivets kundtjänst erbjuder hjälp med att hitta lämpliga ämnen för avhandlingar.

Guldhorn ur arkivet

Teplantager på Java och skådespelarliv
ingår i en ny donation till SLS.

SLS arkiv har fått ta emot en samling intressanta fotografier rörande ägaren till Kåla gård i Sjundeå, Otto Harald Lincoln Furuhielm (1871–1909) och hans första hustru Ida Louise Junia Baud (1876–1935).

Paret gifte sig hösten 1899 i Haag. Vintern 1901 företog de sin bröllopsresa till Java där Ida Baud, vars mor var javanesiska, ägde plantager efter sin holländske far. I ett brev till makens syster Emmy Furuhielm, skickat från Soekodono på östra Java, beskriver Ida Baud det unga paret besök i sockerfabriker och på teplantager. I september samma år öppnades Java The-Affär i Helsingfors, med Harald Furuhielm som innehavare. Äktenskapet upplöstes emellertid 1902 och Harald Furuhielm gifte två år senare om sig med Thora Christophersen (1878–1906). Till donationen hör också brev och handlingar rörande Harald Furuhielms föräldrar och syskon samt brorsdottern Margareta Furuhielm (1907–1988) och hennes make, skådespelaren Leo Golowin (1903–1969). ●

Petra Hakala är förste arkivarie på SLS arkiv.

Det nygifta paret Harald Furuhielm och Ida Baud i september 1899. De övriga fotografierna är troligen tagna under paret bröllopsresa till östra Java 1901.

MATS MALM

Varför digitalisera litteratur?

Det uppenbara skälet att digitalisera böcker är förstås att göra de litterära klassikerna lättillgängliga och läsbara för alla. Det betyder inte att den traditionella fysiska boken har spelat ut sin roll, däremot att läsningen kan anta nya former – från en e-bok med *Fältskärens berättelser* i varje mobiltelefon eller läsplatta till webbläsarens gränssnitt med nya sätt att nå det ovärderliga vetande som bäddats in i de vetenskapliga utgåvorna av, till exempel, Zacharias Topelius eller Henry Parland.

Utgår man från det skälet, uppstår frågan var man ska dra gränsen för vilken litteratur som är värd de omsorger och kostnader digitaliseringen innebär. Men det finns ju fler skäl. Att göra den litterära kanon levande är utmärkt, men det litterära kulturarvet omfattar ju så mycket mer. Det är långt ifrån självklart vilka författare och verk som ska betraktas som viktigast, och de verk som blivit klassiker ger ju bara en selektiv bild.

Om man i stället digitaliserar all skönlitteratur skapar man nya möjligheter för alla att söka sig utanför det hävdvunna och undersöka vad som inte fick ingå i det urval som är kanon. I det glömdas eller förträngdas utmarker finns litteratur som är läsvärd av många olika skäl: det kan vara estetiska pärlor som inte råkade passa äldre tiders smakdomare, det kan vara verk som inte är litterära fullträffar men ger viktiga insikter i vilka estetiska, existentiella, samhälleliga eller religiösa frågor som behövde bearbetas vid en särskild tidpunkt, och vilka drömmar och verklighetsflykter de gav upphov till.

Ett gott skäl att digitalisera litteratur är alltså att öppna möjligheterna att gå förbi kanon, se den lite från sidan, och dessutom omvandla skönlitteraturen till ett källmaterial för studier som kan vara historiska, sociologiska, etnologiska, idé- och ekonomihistoriska med mera. Vi får möjligheten att ompröva vår historieskrivning.

Man behöver ju inte kontrollera och bearbeta alla texter så som man gör om de ska bli e-böcker. Tekniken gör det numera ganska lätt att göra stora mängder text både sökbar och kontrollerbar. Vill vi digitalisera litteratur för att förstå vårt förflutna bättre, bör ambitionen vara att tillgängliggöra *all* litteratur – just i vilka former och med vilken nivå av noggrannhet kan däremot variera. I själva verket bör den långsiktiga planen vara att digitalisera allt som tryckts, så att vi kan ställa skönlitteraturen i relation till dagstidningar, tidskrifter, historieskrivning, politik. Hittills är det bara Norge som har tagit på sig den uppgiften – men där har man också i det närmaste avslutat den. Det ger helt nya möjligheter att förstå det förflutna, och hur det har format oss. ●

Mats Malm är föreståndare för Litteraturbanken som digitaliserar och tillgängliggör svensk litteratur, bland annat i samarbete med SLS. I oktober 2018 valdes han in i Svenska Akademien. Foto: Thomas Melin.

"I själva verket bör den långsiktiga planen vara att digitalisera allt som tryckts, så att vi kan ställa skönlitteraturen i relation till dagstidningar, tidskrifter, historieskrivning, politik."

Lärarseminarium gav verktyg för normkritik

SLS ordnade för första gången ett seminarium för lärare i samhällslära. Under seminariet diskuterades hur #metoo-kampanjen kan användas som material i undervisningen.

Text: Catariina Salo

– **VI HAR INTE MANDAT** att berätta hur det ska gå till i pedagogiken, men vi kan ge verktyg som hjälper till.

Det säger **Jonas Forsbacka** när han talar till ett trettiotal lärare under Svenska litteratursällskapets seminarium i Helsingfors i november. Forsbacka studerar genusvetenskap i Lund och ska tillsammans med **Vilhelmina Öhman**, chefredaktör för tidskriften *Astra*, hålla en workshop i hur man kan angripa olika skolämnen med genusglasögon.

Det har gått exakt ett år sedan uppropet #dammenbrister spreds som en löpeld i Svenskfinland. #dammenbrister är det finlandssvenska svaret på #metoo, kampanjen för att synliggöra sexuella trakasserier, som började med att filmmogulen **Harvey Weinstein** beskyllades för trakasserier mot sina arbetstagare.

– Vi är inte här för att diskutera en feministisk skola. Vi vill diskutera en ökad genusmedvetenhet och hur vi konkret kan skapa en trygg lärandemiljö, säger Forsbacka.

#dammenbrister samlade närmare 1 000 vittnesmål om trakasserier som skett i Svenskfinland – allt från tafsande till våldtäkter. Många som nu gick ut med sina vittnesmål hade aldrig tidigare vågat prata om dem. En del av vittnesmålen har samlats i en bok, som kom ut i november.

I de 200 vittnesmål som publicerats i boken nämns ordet skola i 36 vittnesmål och ordet lärare i 16 vittnesmål.

– Det som jag märkte när jag läste igenom vittnesmålen i boken var att det fanns väldigt många som berörde just skolan, säger Öhman, som också var en av de drivande krafterna bakom #dammenbrister.

#övistoo skapade förändring

Jennie Barck, **Ann-Charlotte Söderman** och **Johanna Bonäs** har kommit till SLS från Vasa för att delta i lärarseminariet. Alla tre jobbar som lärare i Vasa Övningskola, där det egna uppropet #övistoo, tog fart strax efter att #dammenbrister publicerats.

#övistoo startades av elever i övningskolans grundskola och gymnasium för att lyfta fram de trakasserier som förekommit i skolan, och 220 elever hade undertecknat uppropet när det publicerades i november 2017. Uppropet ledde till att en lärare sade upp sig och en lärare fick en anmärkning.

– Jag minns tillbaka på den här tiden med förskräckelse, eftersom vår skola verkligen var i blickfånget. Hela november, december och en stor del av vårtermen handlade om #metoo och sexuella trakasserier, säger Barck som är lärare för sjuor till nior.

Trots att uppropet kom som en chock för lärarna, försökte man föra en så öppen dialog som möjligt i skolan. Det ordnades till exempel temadagar där man diskuterade jämlikhet och sexuella trakasserier med eleverna.

– När sådant här händer finns det alltid en risk för en snöbollseffekt. Det är jätteviktiga saker som behandlas, men det får inte bli en häxjakt, säger Barck.

Jonas Forsbacka och Vilhelmina Öhman ledde en workshop om #metoo på SLS seminarium "Samhället i förändring – hur hantera utmaningar?" i november.

Jennie Barck jobbar i Vasa Övningskola, där eleverna för ett år sedan startade ett upprop om trakasserier i skolan.

Så här i efterhand önskar hon att uppropet hade diskuterats mera också inom kollegiet. Allt fokus låg på att studerandena skulle få behandla sina tankar och känslor, medan också personalen mådde dåligt.

– Det fanns ingen organiserad bearbetning för personalen från ledningens sida. Men så är det ju många gånger i såna här situationer, det är först efteråt man inser exakt hur det borde ha hanterats, säger Johanna Bonäs.

Ann-Charlotte Söderman säger att uppropet i sig blev avgörande för hur man ser på sexuella trakasserier i olika skolor.

– När det specifikt kopplades till skolvärlden blev det som en katalysator för hur man diskuterade #metoo och sexuella trakasserier i andra skolor. Det blev en viktig vändpunkt.

Söderman upplever att både #övistoo och #metoo-uppropen skapat en bestående förändring i hur sexuella trakasserier tas upp i skolor.

– Flickor och kvinnor som varit med om sexuella trakasserier men aldrig vågat prata om dem kunde börja sätta ord på sina upplevelser. Debatten om var man drar sina gränser är fortgående, det positiva är att det synliggjort vikten av att vara respektfull och visa hänsyn för andra människors gränser.

En konkret åtgärd som #övistoo bidragit till är att det nu inom Vasa Övningskola finns en arbetsgrupp med personal- och elevrepresentanter som diskuterar jämlikhet och jobbar med en konkret handlingsplan om hur man går tillväga om man blir utsatt för trakasserier.

Den kontextualisering av #metoo och #övistoo som seminariet på SLS skapade kan fungera som grund för att vidare diskutera frågor om sexuella trakasserier inom lärarkåren. ●

Catariina Salo är frilansjournalist.

ÖKAD DEMOKRATI ELLER STATUS QUO?

Finlandssvensk musik i den digitala åldern

Bandet FoNT spelar på musikkongressen och festivalen Musik & Talang i Vasa, som årligen samlar den finlandssvenska musikindustrin och andra musikintresserade. Liveuppträdanden har alltid varit en av de viktigaste inkomstkällorna för finlandssvenska musiker. Fr.v. Jonathan Streng, Maja Mannila och Emilia Lindblom. Foto: Frida Lönnroos.

Digitaliseringen gör att musikkulturen genomgår en stor förändring. Även mindre aktörer kan skapa musik och sprida den utan stora ekonomiska insatser. Gäller det också finlandssvenska musiker? En grupp forskare undersöker nu hur digitaliseringen inverkar på musiklivet bland svenskspråkiga i Finland. Text: Ida Henrikson

I NOM MUSIKFORSKNINGEN finns en tanke om att digitaliseringen och det pågående brytningsskedet inom musikindustrin kan leda till en ökad demokrati på fältet. Andra forskare är mer skeptiska och menar att förväntningarna inte kommer att uppfyllas. Det är framför allt inom skivindustrin det har skett en stor förändring, en slags kris.

– Det oaktat har det fortfarande inte skett en särskilt stor förändring inom kärnan av själva musikindustrin, det vill säga upphovsrätten, förklarar **Johannes Brusila**, som är professor i musikvetenskap vid Åbo Akademi och leder det treåriga forskningsprojektet *Digitaliseringens inverkan på minoritetsmusik*.

De senaste åren har inneburit ett segertåg för strömningstjänsterna, men rättsinnehavet är fortfarande grunden i all musikindustri.

– Det återstår att se vart vi är på väg. Allmänheten tycker i princip än i dag att den som har gjort musiken också ska få

betalt för det. I något skede fanns en tanke om att ungefär hela den kapitalistiska musikindustrin försvinner, men så har det inte gått, konstaterar Brusila.

Det är också värt att hålla i minnet att möjligheten att sälja och köpa musik som fysiska objekt är ett undantag i det långa perspektivet, en kort period i världs- och musikhistorien.

– En av de mer optimistiska visionerna är att det vi ser nu är en utveckling mot det gamla, det vill säga att människor inte längre bara passivt konsumerar det som musikindustrin producerar, utan själva kan vara kreativa och göra något eget av det.

I Finland och framför allt Svenskfinland har strukturomvandlingen inom musikindustrin varit av mindre betydelse. Eftersom befolkningen är liten och dessutom rätt så heterogen uppstår ingen egen nischmarknad.

– Att ge ut en finlandssvensk skiva har aldrig haft särskilt

stor marknadspotential. Det är det tokiga i diskussionen om digitaliseringens inverkan på musiken. Man talar i stora ordalag om väldigt generella saker. Möjligheterna har mångfaldigats, men de ekonomiska förutsättningarna har inte märkbart förändrats.

Brusila påminner också om att liveuppträdanden alltid har utgjort en stor del av musikernas inkomster i små länder som Finland. Ute i världen är det en större förändring att artister i högre grad än tidigare livnär sig på konserter.

Institutionerna styr fortfarande

Forskningsprojektet, som startade i början av 2018 och finansieras av Svenska litteratursällskapet, är indelat i fem olika delstudier. En av dem har rubriken "Digital rekontextualisering inom populärmusik" och undersöker vilka former av kreativitet den digitala teknologin möjliggör genom att musiken kan bearbetas till så kallade *remixes* och *mashups*. Det handlar om nya gränser mellan musikkonsumtion och -produktion.

Kim Ramstedt (t.v.) och Johannes Brusila, som leder forskningsprojektet, ingår i den grupp forskare vid Åbo Akademi som nu utreder hur digitaliseringen har förändrat musikalivet bland de svenskspråkiga i Finland.

– Forskningen kring det här har ofta varit idealiserande och romantiserande. Man menar att den vanliga människan nu har möjlighet att ifrågasätta de stora industriella strukturerna. Men utan rent kommersiell media på svenska i Finland koncentreras makten ändå till Rundradion och de medier som drivs av fonderna. Så hur verklig är tanken på demokratisering? undrar **Kim Ramstedt**, filosofie doktor och forskare i projektet.

Han intresserar sig för vilken musik som spelas i radion, hurdana bilder av Svenskfinland som presenteras och hur man leker med sin identitet i förhållande till det finska i Finland eller till Sverige. Det här analyseras genom närläsning av musikvideoproduktioner och webbdiskussioner kring dem.

Ramstedts projekt undersöker bland annat finlandssvenska humorgrupper och produktioner vid Yle X3M. Ramstedt nämner låten och musikvideon till "Grani style" (som är en parodi på PSY:s hit "Gangnam style") och andra liknande låtar som bland andra Yle X3M:s morgonshow har producerat med ambitionen att skapa musik på ett humoristiskt sätt.

En stor del av dylika mashups som görs i Svenskfinland hamnar förr eller senare på Yle. Också finlandssvenska humorgruppers produktioner fångas ofta upp av Yle, alternativt någon institutionsteater.

Då förändras maktstrukturerna nödvändigtvis inte, eftersom nivån på det tekniska utförandet är så hög.

– Om det är en dominerande institution som skapar mashuparna och remixarna, kan det göra tröskeln högre för den ”vanliga” människan att delta i skapandet, förklarar Ramstedt.

– Det är beskrivande för Svenskfinland, att man börjar hemma i sin källare och så hamnar man på Yle. Ute i världen skulle man kanske hamna på Warner. Våra grundläggande maktstrukturer och system har inte förändrats så mycket, tillägger Brusila.

Institutionerna har alltså fortfarande en slags grindvaktsfunktion i Svenskfinland. Enskilda musiker har visserligen större möjligheter än förr att ingå i eller skapa sociala sammanhang, men inte att på egen hand bli riktigt stora.

Gömd men självklar teknik

Ett annat delprojekt går under rubriken ”Folkmusik i Svenskfinland” och började som ett samarbete med Finlands svenska folkmusikinstitut. Brusila och Ramstedt har rest runt och intervjuat svenskspråkiga folkmusiker om deras användning av digital teknik.

– Det är intressant att märka att det ofta finns någon slags teknologi i bakgrunden som musikerna inte ens tänker på. Först säger de att de inte använder någon teknik alls, men sen kommer det ändå fram att de bandat in sin musik på något sätt, berättar Ramstedt.

Han menar att teknologin är gömd men samtidigt självklar. Det är sällan man reflekterar över hur den påverkar sättet på vilket man skapar musik.

Frågeställningen kopplar till en av kärnfrågorna inom folkmusik, där en grundtanke är att musiken baserar sig på gehör, det vill säga att man lär sig genom att lyssna och spela med. Ändå har noter varit en central del av folkmusiken redan länge, inspelningar likaså. Hur är det då med digitaliseringen?

– Det som kommer fram är att det i dag finns digital teknik överallt. Det är nästan onödigt att ens ställa den frågan, i teknisk bemärkelse. Men via de här frågorna kommer man in på frågor om människors inställning till ny teknik, nya möjligheter, förändringar kontra normer. Tekniken förändras snabbt, men tanken om vad som är äkta förändras långsamt, förklarar Brusila.

Strukturuomvandlingen inom den internationella musikvärlden är generellt rätt avlägsen för folkmusikerna. Enligt Brusila innebär digitalteknologin mycket mer än så.

– Det som varit avgörande är sättet på vilket man håller kontakt med varandra och socialiserar kring musik. Det är handgripliga saker som hur man kommer överens om när och var man ska öva och ha spelningar. Här spelar digitaliseringen en stor roll, säger Brusila.

Ramstedt tillägger att digitalteknologin visserligen ger även folkmusikerna möjlighet att nå en större potentiell publik.

– Det vi har märkt är att minoritetsidentiteten kommer fram här. När man vill nå en internationell publik spelar man inte så kraftigt på den finlandssvenska identiteten, utan framställer musiken mer som nordisk. Det nordiska har en större relevans utomlands, säger Ramstedt.

– Det är inte heller helt oväntat att man också inom folkmusiken vänder blicken mot Sverige, konstaterar Brusila.

Enligt den mer optimistiska visionen borde digitaliseringen göra det ekonomiskt lönsammare

att spela in och ge ut folkmusik också bland den finlandssvenska minoriteten. Men Brusila menar att det inte finns någon större ekonomisk potential när det gäller folkmusik. Det är en liten genre i sig, som blir ännu mindre inom en minoritet.

Forskningen fortsätter

Från och med nästa år kommer två andra forskare att ingå i Brusilas team: docent **Kaarina Kilpiö** och fil.mag. **Inka-Maria Pulkkinen**. Då utökas också projektet till tre andra delområden. Projektet kommer bland annat att undersöka ”Konstmusik, digitalisering och minoritetstillhörighet” med fokus på opera, där den språkliga aspekten i Svenskfinland blir väldigt konkret. Hur påverkas det konstnärliga uttrycket av digitaliseringen? Det handlar också om publikkontakt, marknadsföring och strömning av operor, som i dag är en central del av genren.

En annan delstudie har rubriken ”Amatörmusice- randets digitala stigar”, där frågan är hur den finlandssvenska musikföreningsverksamheten, körerna och ensemblerna påverkas av digitaliseringen. Dessutom ska finlandssvenskarnas musikvanor i den digitala vardagen kartläggas genom en frågelista som riktar sig till allmänheten. ●

Ida Henrikson är frilansjournalist och kulturarbetare.

PROJEKTET *Digitaliseringens inverkan på minoritetsmusik. Finlands- svensk musikkultur som fallstudie* publicerar tillsammans med SLS/Finlands svenska folkmusikinstitut två frågelistor under 2019. Den första publiceras i maj och riktar sig till allmänheten, både människor som musicerar och sådana som inte gör det. Projektet vill få in beskrivningar av musikens roll i vardagen – hur man lyssnar, när, på vilken musik, men också mer allmänt om till exempel webbanvändning. Den andra frågelistan riktar sig mer specifikt till amatörmusiker och publiceras på hösten. Mer information finns på SLS webbplats i samband med att frågelistorna publiceras.

Tidsbilder skapas i samarbete

SLS och Svenska Yle har beslutat att samarbeta långsiktigt kring insamlingar. Tillsammans ska man samla in och arkivera information om vårt vardagsliv och vad som är på gång i samhället. Pilotprojektet En dag i Finland blev en succé.

Text: Michaela von Kügelgen

SAMARBETET mellan SLS och Svenska Yle inledes i november 2017 med pilotprojektet *En dag i Finland*. Med anledning av Finlands 100-årsjubileum samlade man då tillsammans in berättelser om hur finländarnas liv såg ut under en helt vanlig lördag i november. I ett frågeformulär på Svenska Yles webbplats kunde deltagarna berätta till exempel om vad de gjorde, köpte, läste och åt under dagen eller vem de träffade och vad de talade om. Pilotprojektet utmynnade i ett avtal mellan SLS och Svenska Yle om ett mera långsiktigt samarbete kring insamlingar också i framtiden, och även om arkivering av sådant material som Yle samlar in på egen hand då och då.

– Vi hoppades att vi genom samarbetet med Svenska Yle skulle nå ut till fler människor, hitta nya målgrupper och få en annan synlighet än i vanliga fall, berättar **Pia Uppgård**, som är arkivarie på SLS.

Förhoppningarna infriades och pilotprojektet blev en succé – det kom in 350 svar från olika håll i landet.

– För SLS del är vår breda publikkontakt en vinst, de gynnas av det. Det är också ett sätt för oss att utbyta tankar med varandra, säger **Gunilla Celvin**, som är deskchef med ansvar för projekt vid Svenska Yle.

Samarbetet ger SLS synlighet, medan Svenska Yle får uppslag till programinnehåll.

– Det är inte bara en part som vinner på samarbetet. Den stora vinsten är att det samlas in unikt material för framtiden, säger Uppgård.

Olikheterna en styrka

Både Svenska Yle och SLS har en tradition av att samla in material och utreda vad som är på gång i Svenskfinland och därför känns samarbetet extra värdefullt.

– På SLS hoppas vi att den insamlade informationen kan bidra till att belysa Svenskfinland, dess företeelser och traditioner, det vill säga bidra till att skapa bilden av nutiden för framtiden, säger Pia Uppgård.

– Vi har liknande intressen som SLS. Vi vill veta hur man tänker och vad som sker i Svenskfinland, berättar Gunilla Celvin.

SLS arkiverar insamlingarna, för Yles del handlar det alltså främst om att fånga upp aktuella ämnen.

– Det är tråkigt att långa historier som tidigare skickats in till Yle inte går att använda i framtiden då de inte sparats, påpekar SLS arkivarie **Hanna Strandberg**.

Där kommer också styrkan i samarbetet fram. På SLS arkiv är forskningen en utgångspunkt och kunskapen om att samla in information stor, medan journalister på Yle är medieexperter. Men de båda samarbetsparterna är också helt olika som organisationer.

– Det är roligt att vi jobbar på så olika sätt och kan få en inblick i varandras verksamhet och metoder. På SLS har vi lång framförhållning. Två veckor för oss är nära i tid, medan två veckor i medievärlden är en lång tid, säger Pia Uppgård

Därför har en av de viktigaste lärdomarna hittills varit flexibilitet.

– Vi har lärt oss att vi nog hinner och på Yle vet de att vi i god tid vill veta hur saker och ting blir, säger Uppgård.

Fortsatt samarbete

Efter den lyckade piloten dokumenterar SLS tillsammans med Yle nu stadsbors upplevelser av plats och förändring i det tvååriga insamlingsprojektet *Platser i förändring*. Projektet inleddes med en insamling om

”Det är inte bara en part som vinner på samarbetet. Den stora vinsten är att det samlas in unikt material för framtiden.”

hur Helsingforsbor upplever de nya stadsdelarna Bus-holmen, Arabiastranden och Fiskehamnen.

– Det har hänt mycket de senaste åren och det här blir en tidsbild av Helsingfors just nu, motiverar Hanna Strandberg.

Härnäst vill man veta hur resten av Svenskfinland upplever sin näromgivning (se artikeln på s. 32–33).

– Vi fortsätter samarbetet och kommer i fortsättningen årligen överens om vilka av SLS insamlingar Yle deltar i. Det som började som ett pilotsamarbete

visade sig gynna bägge parter och den framtida forskningen om Svenskfinland, så vi är glada att det blir en fortsättning, säger Pia Uppgård.

Initiativ till ämnen för de gemensamma insamlingarna kan komma från både SLS och Svenska Yle.

– Vi jobbar gärna vidare med SLS. Det har varit roligt och konstruktivt. Vi lär oss nytt hela tiden, säger Celvin. ●

Michaela von Kugelgen är författare och journalist.

Svenska Yle och SLS har liknande intressen. Båda vill veta vad som sker i Svenskfinland, säger Gunilla Celvin som är deskchef på Svenska Yle.

Redaktionen för Henry Parlands Skrifter deltog i Göteborgs bokmässan i september. Från vänster Pieter Claes, Elisa Veit och Per Stam. Foto: Cata Portin.

”ETT SÄTT ATT KOMMA ETT FÖRFATTARSKAP IN PÅ LIVET”

Modernisten Henry Parland dog bara 22 år ung men lämnade ett fascinerande författarskap efter sig. På SLS arbetar man nu med att göra Parlands texter tillgängliga – både digitalt och i tryckt form.

Text: Michaela von Kügelgen

I SEPTEMBER UTKOM *Dikter*, den första delen av fyra i den textkritiska utgåvan Henry Parlands Skrifter. *Dikter* finns både i bokformat och som digital utgåva på parland.sls.fi. Närmare hälften av de över 400 dikterna var tidigare opublicerade.

– Jag hade räknat till sammanlagt omkring 300–350 dikter vid en första inventering av materialet, men det har visat sig att det finns över 400, säger forskaren **Per Stam**, som är huvudredaktör för Henry Parlands Skrifter.

Parland var en av de banbrytande modernisterna på svenska i Finland. Sina koncentrerade och slagkraftiga dikter och originella kulturartiklar publicerade han i olika tidningar och tidskrifter. Diktsamlingen *Idealrealisation* från 1929 är den enda boken som publicerades under hans livstid. Andra av hans texter gavs ut postumt, bland andra romanen *Sönder*.

Trots att hans författarskap inte varade längre än fem år lämnade Parland ett omfattande material efter sig.

– Nu får vi i utgåvan också ta del av texter som inte har publicerats av honom själv och får på så sätt se hur ett författarskap föds och växer, säger Stam.

Det redaktionella arbetet med Parlands skrifter inleddes 2015. I redaktionen ingår förutom Stam redaktörerna **Elisa Veit** och **Pieter Claes**. Förberedelsearbetet inför Henry Parlands Skrifter inleddes redan 2008, då Stam började inventera det material som finns i SLS arkiv och gjorde ett förslag till utgivning.

Arbetsdryga manuskript

Henry Parlands manuskript bjuder på speciella utmaningar, i jämförelse med till exempel Zacharias Topelius manuskript.

– **Topelius** manuskript har behandlats pietetsfullt och saknar i allmänhet spår av andra händer. Med Parland är det annorlunda, berättar redaktör Elisa Veit.

Med andra händer syftar hon på personer som arbetat med att ge ut Parlands texter efter hans död, bland annat **Gunnar Björling**, **Rabbe Enckell** och brodern **Oscar Parland**. De har gjort ändringar direkt i manuskripten och skrivit kommentarer i marginalerna. Ibland är det svårt att avgöra vilka strykningar Parland gjort själv och vilka som gjorts av någon annan.

– Gunnar Björlings hand går oftast att identifiera, han hade en speciell handstil, förklarar Veit.

Manuskripten har skrivits ut och försetts med XML-kodning för den digitala utgåvan. Stam säger att det tog lång tid för honom att lära sig behärska XML-kodningen och att han fått mycket hjälp med det av redaktörerna. Enligt Elisa Veit och Pieter Claes tog själva grundjobbet, att skriva ut, koda och granska manuskripten, lång tid. Parlands manuskript innehåller många ändringar och handstilen kan ibland vara svåräst.

– Då och då får man gå tillbaka och utvärdera sitt grundjobb, säger Veit.

Vissa texter har också varit ofullständiga.

– Många av prosatexterna har ingen rubrik. I tidigare postuma utgåvor hade de fått rubriker av utgivarna, men vi valde i stället de första orden från varje text. De fungerar ofta som överraskande bra titlar, säger Stam.

Per Stam arbetar främst från Stockholm. Att arkivmaterialet finns i digital form har varit en viktig förutsättning för hans arbete.

– Det är möjligt nu, men hade kanske inte varit det för femton år sedan.

Sökmöjligheter och fördjupning

I den nytvåkna utgåvan finns alla dikter som Parland hann ge ut under sin livstid publicerade i den ordning de trycktes, följda av samtliga dikter ur kvarlåtenskapen. En önskan från redaktionen var att varje dikt skulle få en egen sida i den tryckta boken, vilket bidrar till en luftig helhet trots att boken är den till omfånget största i serien.

Utöver *Dikter* utkommer tre andra delar i både tryckt och digitalt format före slutet av 2019. De följande delarna i Henry Parlands Skrifter är *Prosa*, *Kritik* och *Korrespondens* samt en digital version av romanen *Sönder*, som utgavs i bokform 2005 av Stam.

- Vi har gjort grundarbetet parallellt. Alla brev är utskrivna och granskade mot originalen, kritiken likaså. Dikterna var den största, mest komplicerade och omfattande delen, förklarar Veit.

I den digitala utgåvan går det att se, rad för rad, hur ett verk förändrats och utvecklats. Här beskrivs alla ändringar mellan versioner och ändringar i senare tryckningar.

"I den digitala utgåvan går det att se, rad för rad, hur ett verk förändrats och utvecklats."

Den digitala utgåvan ger också möjlighet att visa manuskriptmaterialet som utgåvan bygger på.

- Man kan läsa och bläddra i faksimilen. Alla originaltryck och manuskriptversioner finns med, vilket medför möjligheter till ytterligare fördjupning, säger Stam.

I den digitala utgåvan har läsaren även tillgång till person- och platsregister samt en sökfunktion.

- Man kan till exempel hitta varje gång Parland nämner orden "jazz" eller "död", säger Stam.

Helhetsbild genom textutgivning

Stam, Veit och Claes anser att det är viktigt att den vetenskapliga textutgivningen kommer in på 1900-talet och tar sig an också modernare författare. Enligt dem finns det flera

författarskap som förtjänar genomlysning.

- **Kerstin Söderholm** kunde vara en möjlig kandidat, särskilt om man skulle kunna ge ut hennes dagböcker i sin helhet i stället för den putsade utgåva som kom på 1940-talet, föreslår Pieter Claes.

En annan orsak till att välja Söderholm är att det också skulle vara spännande att lyfta fram en kvinna och författare som hamnat i skuggan av mer kända modernister.

Redaktörerna för Henry Parlands Skrifter tror inte att Parland skulle ha något emot den här postuma utgivningen.

- Men jag tror att han skulle vilja redigera materialet, speciellt avdelningen "Andra dikter", som innehåller dikter som han inte hunnit bearbeta så mycket, funderar Elisa Veit.

Eventuellt skulle Parland också vilja censurera en del brev, menar Pieter Claes.

- Eller så skulle han tänka "varför brände jag inte detta papper", om han skrivit något mer på skämt. Men vi hoppas att han skulle bli glad över att bli spridd, säger Per Stam.

Veit tror ändå inte att Parland var överdrivet känslig för vad andra tyckte.

- Jag tror inte att han skulle skämmas.

Per Stam lyfter fram att redaktionen publicerar allt material utan att värdera det.

- De texter som är mindre lyckade eller viktiga ger i helheten en bild av hur Parland behandlat ett tema eller ett ämne. Det här är ett sätt att komma ett författarskap in på livet, säger Stam. ●

Läs Henry Parlands dikter på parland.sls.fi!

Maskinskrivet originalmanuskript av Henry Parland med dikten "Dagarna växa ...". Han har med blyerts strukit två rader och några tankestreck.

DEN MODERNASTE POETEN

Under några intensiva år i slutet av 1920-talet var Henry Parland en av dem som förvandlade den finlandssvenska litteraturen. Hans verk finner ständigt nya läsare.

Text: Per Stam

Foto: SLS/Henry Parlands samling.

HENRY PARLAND var yngst i den första generationen av finlandssvenska modernister. Han anknöt till föregångare som **Edith Södergran**, **Elmer Diktonius** och **Gunnar Björling**, men hans diktning kan också betecknas som något helt nytt. Parland avvisade idealism, utförligt förkunnande av filosofiska idéer och expressionistisk själsöversättning. Han lyfte i stället fram modernitetens attribut: staden, reklamen, jazzen, kläderna, ytan. Hans dikter är korta och koncentrerade, ironiska och lakoniska. Människans betydelse är förminskad, själen insydd i kläderna. Jaget kan endast iaktas indirekt.

Det är inte jag,
Det är en mun som blåser ut rök,
ögon som sett för mycket människor,
en hjärna som jazzar trött.

Diktjaget iakttar, registrerar och accepterar:

Per telefon
kom helvetet till mig
en bred jämn ström
flytande ur luren

Och jag tänkte,
helvetet
varför inte?

Parlands lyrik tilltalar läsare i olika åldrar. Många känner igen sig också i den tjugotalsvärld som skildras. Det handlar troligen mer om dikternas ironi, humor och direkta tilltal än om de tidstypiska markörerna. Det är också lätt att fascineras av ett poetiskt universum som tycks ha egna regler.

Lovande modernist eller ytlig bluff?

Henry Parland utgav endast en bok, diktsamlingen *Idealrealisation* (1929), men de verk han publicerade i tidningar och tidskrifter och hans efterlämnade manuskript har samlats i flera volymer. I den samtida pressen beskrevs han som en lovande finlandssvensk modernist, men också som en ytlig bluff. Efter hand har en bredare bild av författarskapet tecknats genom den postuma utgivning. Nu beskrivs han oftare som en ofinlandssvensk, internationellt orienterad författare.

Parland skrev om sin samtid och sin omgivning, men mycket litet om sin bakgrund och familjehistoria. Det verkar som om Parland främst ville definiera sig i nuet och som en författare som inte såg bakåt. Här kan ges några hållpunkter, mer går att läsa i **Oscar Parlands Kunskap och inlevelse. Essayer och minnen** (1991), i **Agneta Rahikainens Jag är ju utlänning vart jag än kommer. En bok om Henry Parland** (2009) och via länkar i den digitala utgåvan *Henry Parlands Skrifter*, under rubriken "Om Henry Parland".

Parlands bakgrund

Henry Georg William Parland föddes den 29 juli 1908 i Viborg. Hans föräldrar var **Oswald Parland** och **Ida Maria Sesemann**. Fadern var främst ryskspråkig, modern främst tyskspråkig. Familjen var under Henrys tidiga uppväxt bosatt i bland annat Viborg, Kiev och S:t Petersburg. Vid första världskrigets utbrott 1914 lämnade modern och mormodern samt barnen Henry, Oscar (f. 1912) och **Ralf** (f. 1914) Petersburg för att söka en fristad på den Sesemannska släktgården Tikkala utanför Viborg. En fjärde son, **Herman**, föddes 1917. Oswald kunde återförenas med familjen först efter krigsslut, revolutioner, finsk självständighet och inbördeskrig. Man var finska medborgare, och nu började man ett nytt liv, först i Kilo, därefter i Grankulla från 1922.

Henry Parland skrevs våren 1922 in vid Grankulla samskola. Tidigare hade han främst fått privatundervisning förutom ett läsår i Helsingfors finskspråkiga klassiska normallyceum. Svenskan blev – efter familjens hemspråk tyska och ryska samt normallyceets finska – Parlands skolspråk och främsta litterära språk.

Den äldsta bevarade svenskspråkiga dikten är från december 1923 och behandlar Finlands självständighetsdag, "Den sjätte december.". Den rimmade dikten inleds: "Jag vill berätta, hur det var / För några år vid dessa dar / I Ryssland var revolution, / hunger, förbittring, reaktion."

Under sitt sista skolår var Parland redaktör för konventstidningen "Grankotten". Han fick även några prosatexter publicerade i *Allas Krönika* och *Västra Nyland*. I de bevarade manuskripten kan man se att han arbetade systematiskt. Han putsade, bearbetade och skrev rent. Han lade efter hand störst energi på sina dikter.

Skapande år

Efter studentexamen 1927 inledde Parland studier i juridik vid Helsingfors universitet. Samma höst kontaktade han Schildts förlag för att sondera intresset för en diktsamling som han gett namnet "Dagarna växa". Förlaget bad honom återkomma senare, men häftet med dikter väckte – liksom författaren själv – Gunnar Björlings intresse när Parland tillsammans med några kamrater besökte honom i Brunnsparken i november 1927. Björling rapporterade till vännen och modernisten **Rabbe Enckell**: "Jag har mött en diktare: Henry Parland, ung, 19, student, Grankulla, D:ius-påverkad, knapp, säker, mer ironisk än patetisk, och nat. inte rödgardist, – bildad mänska, fin pojke." Björling bifogade även avskrifter av några av Parlands dikter. Den äldre kollegan skulle i fortsättningen fungera som mentor, agent och vän. Men han tog också avgörande intryck av den formsäkra kamratens estetiska råd.

Under två läsår skapade Parland sig ett namn som en lovande poet med dikter i bland annat *Hufvudstadsbladet*, *Allas Krönika* och *Studentbladet*. Viktigast var att hans dikter och prosadikter publicerades i modern-

isternas *Quosego. Tidskrift för ny generation* (1928–1929). Diktsamlingen *Idealrealisation* antogs av Söderströms och utgavs i månadsskiftet april–maj 1929.

Parland utnämnde i diktsamlingen "vadsomhelst" till det största av alla ord och påpekade retfullt: "Man kan inte / man bör inte / man får inte / (t.ex. skriva som just nu)". Invändningarna beskrev han som gula grodor som sa "kvack!". Kritikerna talade om "nihilism", eftersom Parland inte värderade de fenomen som han beskrev.

I diktsamlingen skildrade han restauranger och nattliv i Helsingfors. Han gjorde detsamma i en rad texter som har publicerats först i den nyutkomna utgåvan *Dikter*.

Den nya oanständigheten
de icke-oanständiga
som sitter på Pagod Kämp Opris
Börs Gyllene lyktan Franciskaner
super, röker, vadsomhålst
vadsomhålst, kom ihåg det!
utan att blinka
med själen.

Under Parlands studietid, när han levde alltför långt ut i förbudslagstidens halv värld, med smuggelsprit, växelrytteri, kvinnoaffärer och svartjukedramer, tycks Björling ha fått agera orolig ställföreträdande förälder. Livsföringen ledde till en krasch.

Till Kaunas

I maj 1929 sändes Parland bort från Helsingfors. Hans föräldrar hoppades att morbrodern **Vasilius Sesemann**, professor i filosofi i Kaunas, Litauen, skulle ha ett positivt inflytande på den ännu omyndige Henry.

Under 18 månader i Kaunas breddade Parland sitt register, med kulturartiklar för finlands-svensk och litauisk press, en novell som togs med i en svensk antologi och en experimentell roman, *Sönder (om framkallning av Veloxpapper)*. Men Parland insjuknade i scharlakansfeber och avled den 10 november 1930.

Dikterna från Kaunas har inte riktigt samma självsäkerhet som de i *Idealrealisation*. Några av dikterna är närmast besvärjelser med självkritik mot den tidigare positionen. Den här dikten bifogades ett brev till fadern i januari 1930.

"Ett ljus tänt i livets fördumningsanstalt!"

Gunnar Björling om Henry Parland

Brev för brev
hamras en gammal spik
in i mitt hjärta:
du får inte
glömma!

Att du en stjärnlös natt
lämnat din själ
ensam
bland snödrivorna.

Parlands verk rymmer ungdomlig livsglädje och arrogans, men också eftertanke och svärta. De finner sin väg till nya generationer och nya länder. Romanen *Sönder* och dikterna har, framför allt under de två senaste decennierna, översatts till de flesta större europeiska språken. ●

Per Stam är huvudredaktör för Henry Parlands Skrifter.

De texter Parland ansåg vara tillräckligt bra renskrev han med bläck i särskilda skrivhäften. Åtta skrivhäften med renskrivna dikter finns bevarade från åren 1925–1930.

FINLANDS STÖRSTA ORGEL BYGGS I ÖSTERRIKE

Pipmakaren Nicola Auriosa löder ihop pipdelar i orgelfabriken Rieger Orgelbau i Österrike. Ett orgelbygge kräver många timmar av specialiserat hantverk. Varje orgelpipa tillverkas för hand. Foto: Pekka Suikkanen.

Genom en donation på en miljon euro satte tonsättaren Kaija Saariaho startskottet för kampanjen att få en orgel till Musikhuset. Sommaren 2022 ska en mångsidig orgel stå som blickfång i konsertsalen. Också SLS deltar som finansör.

Text: Catariina Salo

MITT I HELSINGFORS står Musikhuset svart och ståtligt. Inne i huset finns den stora konsertsalen, som rymmer 1 700 åskådare. Salen är vacker och håller hög internationell standard, men något fattas.

– Det hade pratats om en eventuell orgel till Musikhuset i flera år, men det verkade som om projektet inte skulle ta fart utan ett ordentligt startskott, säger tonsättaren Kaija Saariaho.

Vid samma tider som det pratades om orgeln komponerade Saariaho *Maan varjot*, ett verk för orgel och orkester. Det uppfördes i flera av Europas största konsertsalar och även i Walt Disney Concert Hall i Los Angeles.

I och med *Maan varjot* fick Kaija Saariaho möjlighet att bekanta sig med orglarna i flera nya och äldre konsertsalar, och verket spelades på såväl traditionella som moderna orglar. Saariaho lade också märke till att det i många nybyggda konsertsalar genast från början inplanerats en orgel.

När det sedan var dags att uppföra *Maan varjot* i Musikhuset i Helsingfors spelades orgeldelen på den elektroniska orgel som finns i konsertsalen. Slutresultatet blev platt.

– Jag fick personligen uppleva hur bedrövlig min musik lät [utan en riktig orgel] och jag tänkte att om det fortsätter så här kommer orgelmusik som musikgren att dö ut i Finland.

Det blev startskottet för orgelprojektet. Saariaho bestämde sig för att personligen donera en miljon euro för ändamålet.

– Sedan gick det verkligen snabbt. En av de första som beslutade om en stor donation till projektet var Svenska litteratursällskapet, säger professor **Olli Porthan** som är ordförande i den expertgrupp som planerat bygget av orgeln.

Toner som kommer in på huden

Under hösten 2017 bildades den grupp av experter som ska koordinera projektet och före jul hade man redan börjat begära offerter av orgelbyggare.

I våras blev det klart att det är Rieger Orgelbau i Österrike som kommer att bygga orgeln och i december ska instrumentet vara planerat till pappers.

Sommaren 2022 ska de första rena tonerna ljuda i Musikhusets konsertsal.

– Det tonsätts oerhört mycket orgelmusik nuförtiden, också i Finland. Precis som ett piano kan användas till klas-

sisk musik, jazz och populärmusik, kan samma göras med orgeln, säger Porthan.

Orgelns användningsområde kan lätt bli lite diffust, många kopplar instinktivt ihop orgeln med kyrkans liturgi.

– En orgels plats bestämmer dess användningsområde, säger Porthan.

Den orgel som ska pryda Musikhuset i Helsingfors kommer att vara stor, också med internationella mått mätt, och mångsidig. Den ska kunna spelas ihop med en orkester, men också användas som soloinstrument. Allt från historisk till modern musik ska kunna ljuda ur dess pipor.

– Vi vill ha en orgel med en klang som kommer in på huden, en klang som omger åhöraren intensivt och passionerat, en klang som spelar här, säger Porthan och sveper med händerna över sina kinder.

SLS donation viktig

Musikhuset kommer att få den bästa möjliga orgeln, en som gör utrymmet rättvisa både utseende- och ljudmässigt. Så långt är allt redan klart och bestämt, menar Kaija Saariaho.

Förutom SLS hakade Finska Kulturfonden, Svenska kulturfonden, Jane och Aatos Erkkos stiftelse och Jenny ja Antti Wihurin rahasto samt Musikhusets ägare Yle, Helsingfors stad och staten på donationsprojektet. Sammanlagt har man fått ihop 4,2 miljoner euro. Själva orgeln kostar knappa tre miljoner euro. SLS bidrag på

en halv miljon ur Fredrik Pacius minnesfond är av stor vikt för projektet, menar både Saariaho och Porthan.

– Glädjen var enorm, för donationen befäste vår förhoppning om att projektet kunde ros i hamn, säger Saariaho.

Porthan å sin sida intygar att donationerna verkligen kommer att räcka till, trots att det behövs en hel del pengar för ombyggnaden av Musikhusets konsertsal.

– Blir det något över betalar vi tillbaka det till bidragsgivarna, säger Porthan.

Viktigt att orgeln hittar användare

En annan insamling startades parallellt med den stora orgelkampanjen – en kampanj för att få in medel för att ordna orgelkonserter. Det är dyrt att hyra konsertsalar och många musiker är rädda för risken att gå back.

– I kampanjen *Låt orgeln klinga* kan vem som helst delta och den har redan samlat in 200 000 euro, säger Porthan.

Tonsättaren Kaija Saariaho gläder sig över att den nya orgeln i Musikhuset ger kontinuitet i den finska orgelmusiken.

"Precis som ett piano kan användas till klassisk musik, jazz och populärmusik, kan samma göras med orgeln."

Pengarna kommer på ett eller annat sätt att användas för att göra det möjligt för musiker att ordna orgelkonserter, till exempel genom subventionering av hyran för konsertsalen i Musikhuset.

– Det är viktigt att orgeln kommer till användning när den en gång byggs.

Hur bidragsgivarna kommer att synliggöras är ännu inte bestämt, men något kreativt ska det bli, lovar Porthan. I kampanjen *Låt orgeln klinga* kan privatpersoner och företag som gör donationer ”köpa” en viss pipa i orgeln. Något likande vore inte otänkbart även för de stora bidragsgivarna.

Hundratals timmar av hantverk

Musikhusets kommande orgel byggs som hantverk i fabriken i Österrike och den transporteras till Helsingfors sommaren 2021. I Helsingfors monteras den sedan ihop, men först sommaren därpå görs finjusteringarna och stämningen.

– Det händer så mycket i Musikhuset hela tiden att vi måste utnyttja sommarpauserna för orgelbygget, säger Porthan.

Att bygga en orgel är ett omfattande och minutiöst arbete.

– När vi besökte Riegers fabrik var många i vår delegation alldeles förbluffade över hur mycket hantverk en orgel kräver. Varje pipa är handgjord och det finns tusentals pipor i en orgel. Mängden arbetstimmar hantverkarna lägger ner är hisnande.

Förutom sin otroliga styrka och mångsidighet är orgeln också ett vackert konstverk, ett blickfång i en konsertsal.

– Det finns inte två likadana orglar utan de planeras för det rum där de ska finnas och för det ändamål de ska användas. Konsertorglar och kyrkorglar är två olika saker, de har olika uppgifter.

I arbetsgruppen kallar man den kommande orgeln för symfonisk orgel och den kommer att ha sin helt egna klang.

– Orgeln är ett instrument som håller i århundraden, och det kan hända att också denna orgel någon gång långt in i framtiden kommer att flyttas in i en ny konsertsal om en sådan byggs i stället för Musikhuset, säger Saariaho. ●

Olli Porthan är orgelmusiker och professor vid Sibelius-Akademien. Han är också ordförande för expertgruppen som planerar Musikhusets orgel. Foto: Catariina Salo.

INSAMLING AVSLOJAR VÅRA KÄRASTE LANDSKAP

Landskapet finns bakom fönstret, inramat. Det finns under den bara foten. Det finns i sinnet och i minnet. Berättelserna om landskap är relaterade till människors egna levnadslopp.

Text: Laura Seesmeri

En insamling med landskap som tema planerades av läroämnet landskapsforskning vid Åbo universitet och utfördes i samarbete med Svenska litteratursällskapets arkiv och Finska Litteratursällskapets arkiv (SKS) genom en frågelista våren 2017. Den besvarades av 120 personer på finska och 12 personer på svenska. Syftet med insamlingen var att undersöka människors uppfattningar och erfarenheter av landskap. Landskapen begränsades inte bara till den konkreta omgivningen. I svaren visar det sig att landskapet upplevs genom flera sinnen i relation till den reella miljön, och att det är ett landskap som består av minnen och föreställningar. Det egna, inre landskapet kan vara ett annat än det man lever i.

Tidsnivåer i landskapen

Ett landskap kännetecknas av att det har flera tidsmässiga nivåer. Många berättar om landskap de erfar genom flera sinnen, och upplevelsen av landskapet är starkt förknippad med de egna minnena. Gamla dofter och ljud väcks till liv när man återvänder till ett välbekant landskap. Landskapet bevarar minnen och tidsmässiga nivåer. I berättelserna märks förändringarna i miljön: gator och hus förändras, men landskapet består.

I många svar framträder havet som ett viktigt element i landskapet. Det uppfattas som en sinnebild för frihet och kan, liksom också andra landskap, vara en symbol för livet. Vid sidan av havet är även älvar vattendrag som etsar sig fast i sinnet. Det är framför allt en hän-

delse i landskapet som förknippas med dem: islossningen. Många beskriver den dolda kraften i landskapet på våren när det framforsande vattnet återtar makten i älvfåran.

Landskapet och det förflutna

Många skriver biografiskt om landskapet och går igenom barndomens, ungdomens och vuxenlivets landskap. Då blir temat för berättandet att minnas, men till detta hör även att berättelsen speglar landskapets förändring och relaterar förändringen till nuet. Berättelserna om landskap är personliga, men de kan också ses som en del av den samhälleliga förändringen. Det egna landskapet kan innehålla berättelser om historiska skeenden som sträcker sig över generationer,

till exempel uppkomsten av elverk, timmerflottning och flottning av tjärtunnor, grundandet av ett sågverk eller en cellulosafabrik. Man kan berätta om ett landskap utifrån hur miljön utnyttjats för produktionsekonomiska ändamål. Typiskt för berättelserna är ändå att landskapet innebär olika möjligheter. För någon kan ett skogslandskap vara en inkomstkälla, medan det för en annan är en plats för njutning och vandring.

För många innebär landskapet njutning. Det är länkar till det egna förflutna, till slakten. Ofta handlar det ändå om något man upplever i ensamhet. Inte sällan är det barndomens landskap som stannat kvar i själen. Det färgar ofta nya landskapsupplevelser och att finna ett nytt betydelsefullt landskap är ibland

detsamma som att hitta ett som är jämförbart med barndomens landskap.

Landskapen lever kvar i minnet, men de är aldrig statiska. Under årens lopp lär de föränderliga landskapen också människan att förnimma landskapet på andra sätt. När man andats in vinterns kyliga luft eller vinden i flera olika landskap, känner man även de subtila skillnaderna mellan dem. Landskapets sinnlighet är något mycket fysiskt och känslomässigt. Längtan efter ett landskap kan kännas i kroppen.

Imaginära landskap

Ett landskap är inte nödvändigtvis ett rum där man lever, som man kan besöka eller uppleva med flera sinnen. Ett landskap kan också vara digitalt, till exempel en

bild som delats i sociala medier. Då framhävs dess sociala betydelser. Ett landskap kan också vara ett själstillstånd som man uppnår genom konst eller en beskrivning av ett landskap genom konst.

Spektret av landskap utgör en människas eget inre levnadslopp. En viss typ av landskap kan få en extra stor betydelse, men även sinsemellan mycket olika landskap kan tillsammans vara en del av en människas identitet.

Tack till alla som svarat! ●

Filosofie doktor Laura Seesmeri är forskare vid programmet för kulturproduktion och landskapsforskning vid Åbo universitet.

A photograph showing the silhouettes of several people on a mountain peak at sunset. The sky is a mix of blue and orange, with wispy clouds. The people are positioned across the frame, some standing and some crouching, all facing away from the camera towards the horizon.

ATT RÄDDA ÖGONBLICK FRÅN GLÖMSKAN

Med frågelistan Fotografering i förändring dokumenterade SLS fotograferingens snabba förändring och samlade in erfarenheter av fotografering, bruket av foton och tankar om fotografiets framtid.

Text: Marika Rosenström och Pia Uppgård

FRÅGELISTAN INNEHÖLL frågor om allt från minnen av fotografer och fotografering, fototeknik och kameror till fotomotiv och användning av bilder i sociala medier.

SLS arkiv fick ta emot 92 svar. Frågorna lockade glädjande många nya svarare och också ovanligt många män. Nästan hälften av svaren kom från Nyland, men även Österbotten är väl representerat. Åldersfördelningen bland meddelarna var ganska ojämn, de äldre årgångarna dominerade.

I och med att frågelistan fick god spridning via fotoklubbar är många av svararna flitiga amatörfotografer. De har berättat detaljerat om sin hobby, och skrivit listor över kameror och annan teknisk utrustning som de använt. Andra svarare har istället berättat om minnen av fotografering i olika skeden av livet, fotomotiv de gärna återkommer till eller hur de har ordnat sina foton i album, fotoböcker eller på externa hårddiskivor.

De äldre meddelarna har upplevt hela den otroliga tekniska utvecklingen från glas- och nitratnegativ, och kanske eget mörkrumsarbete, till digitalfoto. Förändringen har varit snabb och radikal.

Stora bilden: Fotografer i farten 2017.
Foto: Ghita Thomé.

Systund med Nalle och Lillstina, början
av 1960-talet, Vasa. Foto: Börje Sandvik.

Blomsterprakt i Spanien.
Foto: Mona Martin.

Bild från en resa till Peru, 2014.
Foto: Britt-Louise Granö.

Familjen det främsta motivet

För många amatörfotografer är det huvudsakliga fotomotivet familjen. Man fotograferar barnen som växer upp, familjehögtider, semesterresor och förändringar i närmiljön, till exempel en tillbyggnad på det egna huset. Naturen och årstidernas växlingar är ett annat tacksamt motiv.

Man vill fotografera för att bättre komma ihåg det man upplevt. Oavsett fotografens ålder eller bruk av teknik är det motiven och minnena som betyder mest, inte bildkvaliteten. Familjebilderna är privata och ofta anser man att de inte har något större värde utanför intimsfären. Ändå kan fotograferingen ge stor tillfredsställelse.

Hon var ett under, mitt eget barn som jag ville dokumentera. [...] Mitt lilla barn har jag limmat in i ett album. Ibland tittar jag in i den världen och kan inte förstå att det gått mer

än 50 år! Vi dokumenterade och limmade upp. [...] Det var barnen som växte, sommarstugan, jularna, släktkalasen. Några bilder på resor. Kanske köpte vi en nyare kamera. Alltid beräkna att rullen räcker och att pengarna räcker till fotografier. (Kvinna, f. 1939)

Men ... redan ett par generationer framåt – vem bryr sig då om våra privata foton från flydda tider? [...] Alldeles speciellt gäller ju det här alla mina resebilder – ingen är intresserad av gamla bilder från andras resor. [...] Antalet sparade bilder kommer att översvämma världen, både den verkliga och den virtuella. Gamla pappersbilder blir lika ovidkommande som mossiga gravstenar på en kyrkogård. [...] Ändå fortsätter jag att syssla med mina bilder, att rädda ögonblick från glömskan, att minnas dem som en gång fanns i mitt liv och dem som ännu finns omkring mig. Det ger mig en tillfredsställelse jag inte kan förklara, en känsla av att jag kämpar mot död och förintelse, mot ett meningslöst

försvinnande. Jag vet att det är en chimär, ett önsketänkande, men det ger mitt pyssel med bilderna en mening. (Kvinna, f. 1938)

Selfies väcker känslor

Frågeblocket om fotografi i sociala medier besvarades av få personer, med tanke på hur utbrett bildbruket på webben är i dagens värld, men väckte desto mera känslor. Vissa säger skarpt att de inte vill ha med Facebook, Instagram eller övriga sociala medier att göra – medan en del har positiva erfarenheter av att kunna följa andra personer och deras bilder, dela med sig av sina egna alster och få gillningar och kommentarer. Fenomenet att lägga ut selfies (självpporträtt) på nätet har fått många negativa omdömen.

Det förekommer fortfarande att digitala bilder skrivs ut på papper och limmas in i album, men många har övergått till att istället göra fotoböcker för varje år eller med ett visst tema, till exempel Spanienresan eller barnbarnet. Här är man ofta noggrann med att spara uppgifter om fotona.

Om du inte har antecknat på dina negativ och kopior vem bilderna föreställer, när och var de är tagna, så kan du lika gärna kasta dem... för det måste också dina besvikna efterlevande göra. Ett gammelmansråd till dem är att fråga innan det är för sent! Gå igenom gamla fotoalbum med ännu levande anförvanter. I bästa fall hinner man få åtminstone några personer och miljöer identifierade. (Man, f. 1942)

Luciauppvaktning och farmors julbidning, Helsingfors 1969.
Foto: Birger Mickwitz.

Kvantitet framom kvalitet?

Många av svararna ser en aning pessimistiskt på fotografiets framtid. De menar att mängden bilder gör att de lyckade bilderna försvinner i mängden och att den digitala teknikens ständiga utveckling gör att bildformaten blir oläsliga. Ändå märks en tro på att fotografering i någon form kommer att bestå, eftersom det finns ett inbyggt behov hos många människor att uttrycka sig och kommunicera genom bilder.

Mängden fotografier verkar över lag att ha vuxit över bräddarna. [...] Man kunde tänka sig att det ständigt ökade intresset snart skulle vara mättat, men jag tror att användningen av bilder till vardags och fest har kommit för att stanna. (Man, f. 1940)

SLS tackar alla som svarat på frågelistan! ●

Marika Rosenström och Pia Uppgård är arkivarier vid SLS. Frågelistan sammanställdes tillsammans med Lunds universitets folklivsarkiv och Amatörfotografklubben i Helsingfors. Svaren arkiveras i Traditions- och språksamlingen vid SLS arkiv.

Kameror från 1950- till 2010-talet, fotograferade av Lis-Britt Törnberg 2018.

Julstämning i Esplanadparken, Helsingfors 2017. Foto: Kaj Jäntti.

Vattendroppe. Foto: Okänd.

Sandbank i Nykarleby. Foto: Leif Sjöholm.

SLS DELADE UT TRE PENNINGPRIS

à 100 euro bland dem som svarade på frågelistan till **Kati Bondestam**, Bobäck, **Ann-May Carlson-Wikström**, Solf och **Magnus Lindholm**, Helsingfors. Sju personer fick bokpris: **Gunnel Biskop**, Helsingfors, **Viveca Husberg**, Borgå, **Birgitta Lönnqvist**, Vanda, **Britt-Marie Norrgård**, Vörå, **Inger Pietiläinen**, Åbo, **Viveka Rabehl**, Ekenäs och **Solveig Sandvik-Nyberg**, Jakobstad.

SLS ARKIVS FRÅGELISTA

RIVA NER OCH BYGGA UPP

Många städer och tätorter genomgår förändringar just nu. Hela kvarter rivs och byggs upp, nya stadsdelar växer fram och stadskärnor och byacentrum flyttas. SLS efterlyser nu berättelser om hur det är att bo i en ny stadsdel eller hur det är att följa med hur en bekant plats förändras.

EXEMPEL PÅ den här aktuella samhällsutvecklingen är bland annat Västra åstranderna i Borgå och nya bostadsområden i Sibbo, Jomala och Vasa. Ombyggnaden av industri- och hamnområden i Helsingfors och Åbo skapar nya urbana miljöer.

För att dokumentera hur förändringar i närmiljön upplevs har SLS arkiv sammanställt en frågelista som berör temat plats och förändring. Den ingår i ett tvåårigt insamlingsprojekt där vi dokumenterar olika tätorter och städer i förändring. Under 2018 har insamlingen koncentrerat sig på Helsingfors och stadsdelarna Busholmen, Fiskehamnen och Arabiastran-

den, medan frågelistan nu riktar sig till hela Svenskfinland.

Delta genom att berätta om dina upplevelser av nya bostadsområden, tankar kring planläggningsprogram i din stad eller kommun, erfarenheter av gemenskap i grannskapet och intryck av trafiklösningar. Insamlingen pågår från mitten av december fram till den 30 april 2019. Frågorna är endast riktgivande, så du kan välja att skriva om det som berör just dig. På SLS webbplats sls.fi hittar du en länk till frågelistan. Om du vill svara men inte har möjlighet att göra det på webben, kontakta förste arkivarie **Yrsa Lindqvist** (09-618 777, fragelista@sls.fi) så får du

Här byggs det nya bostadsområdet Hasselunden i Sibbo. Foto: SLS/Yrsa Lindqvist.

anvisningar och ett frankerat svarskuvert.

Bland alla som svarat delar vi ut tre penningpris à 100 euro och ett antal bokpris.

PLATSEN

Berätta om orten där du bor och hur det kommer sig att du bor just där. Är du intresserad av ortens historia? Trivs du i ditt bostadsområde? Varför? Varför inte? Vilken service finns det i din näromgivning? Har det skett förändringar i servicenivån? Beskriv den språkliga miljön. Kallar du dig någonting utgående från stadsdelen, byn, orten?

FÖRÄNDRINGAR

Vilka förändringar har skett i din näromgivning (miljön, byggnader, inflyttning, service)? Hur har du upplevt utvecklingen? Har det påverkat din trivsel? Berätta hur det ser ut där du bor, är området enhetligt eller avspeglas många tidsskikt? Hur föreställer du dig områdets framtid, och varför? Av vilka orsaker skulle du flytta bort?

GEMENSKAPEN

Upplever du att det finns en gemenskap i bostadsområdet? Ordnas det evenemang, gårdstalkon, lopptorg, marknader etcetera? Brukar du delta? Varför, varför inte? Hur får du information om vad som händer på orten? Umgås du med dina

grannar? Deltar du i föreningsverksamhet? Finns det skillnader i umgänget mellan nyinflyttade och gamla ortsbor/stadsbor. Vad har du för önskemål gällande gemenskapen i området?

RÖRELSEN

Beskriv hur du rör dig i din vardag, vilka rut-ter har du skapat dig? Hur ser till exempel din arbetsresa ut och hur rör du dig under din fritid? Vilka transportmedel använder du? Varför? Vad har du för erfarenheter av kollektivtrafik i ditt bostadsområde? Hurdana motionsplatser och möjligheter till friluftsliv finns det i din näromgivning? Använder du dem, och så fall vilka? ●

Nordisk matkultur – en identitetsfråga

Mat har återigen blivit ett populärt traditionsvetenskapligt forskningsområde. I SLS prisbelönta bok *Jordnära* gör etnologer och folklorister en djupdykning i fenomenet ny nordisk mat. Fokus ligger på platsens betydelse, berättelser och bilder samt den närproducerade maten. Text: Michaela von Kügelgen

INTRESSET FÖR MAT och den nordiska samlarkulturen har under de senaste åren fått ett stort uppsving. Enligt Yrsa Lindqvist och Susanne Österlund-Pötzsch, redaktörer för boken *Jordnära*, beror det på flera olika faktorer. År 2004 gick tolv nordiska stjärnkokar samman och slog ett slag för nordiska råvaror. Traditioner och naturens råvaror skulle bli synliga på tallrikarna. Målet var att göra den nordiska maten lika känd som begreppet "skandinavisk design". Nordiska ministerrådet kopplades sedan in för att ge konceptet en gemensam nordisk agenda. Yrsa Lindqvist, som jobbar som förste arkivarie på SLS, menar att ny nordisk mat således är en trend med en profil som styrdes uppifrån.

När arbetet med *Jordnära* inleddes 2014 var klimatfrågan inte lika aktuell som i dag, men under de senaste åren har maten börjat handla alltmer om hållbarhet. Många företag och konsumenter betonar säsongens råvaror och den lokalt producerade maten – samtidigt lever vi i en tid då det går att köpa färskas bär året runt. Med ett växande utbud på butikshyllorna ställs konsumenterna också inför allt fler val.

– Mat har blivit något man ska ta ställning till. Det är inte längre självklart vad man äter, vilket gör det intressantare för

oss som forskar i folks vardagsliv, konstaterar Susanne Österlund-Pötzsch, arkivarie på SLS.

Nordisk mat ur olika perspektiv

För de tidiga folklivsforskarna och etnograferna var det viktigt att dokumentera maten och måltiderna. Från och med mitten av 1900-talet var forskarna däremot inte särskilt intresserade av den samtida matkulturen och den alltmer massproducerade maten. Men under 2000-talet har trenden alltså återigen vänt – maten har blivit ett synligt inslag på olika etnolog- och folkloristkonferenser.

En konferens för fem år sedan blev startskottet för *Jordnära* och under arbetets gång var redaktörerna rädda för att trenden skulle hinna gå över.

– Men vi är precis i rätt tid även om trenden har utvecklats, säger Yrsa Lindqvist.

Det bevisas också av att *Jordnära* vann priset Årets Svenska Måltidslitteratur 2018 i kategorin Doktorsavhandlingar och vetenskapliga publikationer. I antologin ingår förutom inledningen sju artiklar skrivna av forskare från alla nordiska länder samt Estland. Texterna tar fasta på trenden kring ny nordisk mat ur olika perspektiv. Både historia och nutid syns

i artiklarna. Redaktörerna betonar ändå att boken inte är en heltäckande analys.

– Vi gör inte anspråk på att fånga in alla aspekter av trenden, men med *Jordnära* vill vi visa hur intressant och mångsidigt mat är som tema, säger Österlund-Pötzsch som medverkar med en artikel om Skördefesten på Åland.

– Till exempel skriver Ester Bardone om blåbärsplöckningens historia i Estland, men övergår till hur man lagar en semifreddo på bären och sedan bloggar om det, fortsätter hon.

Berättelser och känslor

Medvetenheten kring mat har ökat markant. Susanne Österlund-Pötzsch och Yrsa Lindqvist lyfter till exempel fram fall av matfusk som uppdragats. Konsumenterna är också mer medvetna om klimatpåver-

Mitt i havet av kok- och odlingsböcker på Göteborgs bokmässa intervjuades redaktörerna Yrsa Lindqvist (t.h.) och Susanne Österlund-Pötzsch om deras numera prisbelönta bok *Jordnära*. Wivan Nygård-Fagerudd ledde diskussionen. Foto: Cata Portin.

“Mat har blivit något man ska ta ställning till. Det är inte längre självklart vad man äter, vilket gör det intressantare för oss som forskar i folks vardagsliv.”

kan och nya vegetariska alternativ lanseras titt som tätt.

– Och ändå äter vi mer kött än någonsin. Men att det pågår en attitydförändring syns trots allt i de stora livsmedelsföretagens utbud, säger Lindqvist.

För många är mat inte längre endast föda, utan mat har blivit politik, identitetsbygge, status och också ett sätt att stävja den så kallade klimatångesten.

– Mat är ett uttryck för livsstil och speglar människan i dag. Mycket handlar också om berättelser och känslor. Många har en bild av hur de äter, men vilka varor som sedan hamnar i matkorgen kan ändå skilja sig från idealbilden. Det finns ett ideal och en verklighet.

Den visuella utvecklingen i samhället märks både då det gäller hur mat illustreras i kokböcker och hur vi delar med oss

av matbilder i sociala medier. Enligt Yrsa Lindqvist, som själv i *Jordnära* bidrar med en studie av hur rena råvaror presenteras visuellt, har denna utveckling bidragit till att allt fler funderar på vad de äter – och framför allt på hur maten ser ut.

Också samlandet i skog och mark dokumenteras och läggs ut på nätet som inspirerande bilder. Men även om det blivit en trend att plocka svamp och bär har bär- och svampplockningen aldrig helt och hållet försvunnit ur den finländska matkulturen.

– I Norden, men kanske speciellt i Finland, har ny nordisk mat en stadig förankring i våra traditioner. Bär- och svampplockning är en naturlig del av många människors fritid. En bidragande orsak till det är också vår allemansrätt, konstaterar Lindqvist. ●

Matilda Westin skapade en österbottnisk författargård

Matilda Westin är inte bara en av SLS donatorer, hon är också kvinnan bakom författargården Abrams i Vörå. Den första författaren flyttade in i 1992 och just nu väntar gården på sin sjätte invånare.

Text: Susanna Nygård

BUTIKSÄGAREN MATILDA WESTIN (1908–1990) kom att bli den tredje generationen i släkten Westin som titulerade sig köpman och hon ägnade sitt liv åt sin butik i Rökiö by, dåtida centrum i Vörå. Farfadern hade haft en handelsbod i Rejpelt och hans son, Matildas far, etablerade sig i Rökiö. Handelsboden hade allt man kunde tänkas behöva. Där sålde familjen Westin matvaror, kläder, textilier, verktyg, porslin och lampskärmar och mer därtill – det som inte fanns kunde köpas in. När fadern dog tog Matilda och hennes bror **John** över affären.

Matilda Westin uppskattade estetik och ville bevara bondekulturens föremål. Hon ägnade sig därför gärna åt att samla äldre möbler och föremål. Bland kvinnorna i Vörå var hon en av de första som tog körkort, vilket gjorde att hon själv kunde ta sig runt till olika auktioner i bygderna. Hennes boksamling avslöjar att hennes litterära intresse var brett och såväl böcker om den efterkrigstida samhällsutvecklingen i Finland som böcker om kroppens och tankens rörlighet och hälsofrämjande kostvanor ingår i boksamlingen. Trots att Westin var respekterad som köpman var hon inte odelat omtyckt. Hon var rakt på sak när det gällde vad hon tyckte och tänkte, vilket inte föll alla i smaken. Hon var en stark personlighet och en både effektiv och bestyrksam person.

När Westin 1977 skrev sitt testamente var hennes önskan att den fond som fick namnet "Matilda Westins

fond" skulle användas till att på hennes mark bygga en "lämplig och värdig bostad för att bebos av en svenskspråk författare efter Sällskapets val." Antagligen var hennes önskan att författargården skulle byggas på samma tomt som butiksfastigheten eller att det hus i anslutning till butiken som hon själv bott i skulle leva vidare som ett författarhem.

Fastighetsbyte

Westin hade 1961 även förvärvat den så kallade Abramsgården i Andkil, som var hennes mors hemgård. Den testamenterade hon, tillsammans med allt sitt lösöre, till Rejpelt hembygdsförening med en önskan om att ett hembygdsmuseum skulle skapas. Hembygdsföreningen kunde med sina begränsade resurser inte förverkliga Westins önskan och i samförstånd kom därför hembygdsföreningen och SLS överens om att byta fastigheter.

Motivet till Westins köp av Abramsgården framgår av ett brev till en museikonstent i Helsingfors skrivet 1964. Ibrevet uppgav Westin att hon ville undvika risken att moderns hemgård från omkring år 1800 skulle rivas ner eller moderniseras som de flesta andra bondgårdar i Vörå. Hon ville också iordningsställa gården så att den såg ut som en bondstuga vid sekelskiftet. Westin hade för avsikt att själv bo i gården fram till sin död – därefter skulle den tillfalla en kulturorganisation. En restaurering av gården påbörjades, men Westin

kunde inte slutföra den, eftersom hon efter broderns död 1966 var tvungen att ta hand om butiken i Rökiö på egen hand.

Mot slutet av sitt liv isolerade Westin sig alltmer. Under de sista åren led hon av sjukdom och bodde på pensionärshem. När hon 81 år gammal avled noterades det endast med en dödsannons av signaturen "vännerna". Hennes önskan om ett "lämpligt författarhem" kunde emellertid uppfyllas genom testamentet och därmed levde hennes namn vidare. SLS moderniserade Abramsgården med vatten, avlopp och värmeinstallation, men det hade säkert glatt Westin att se att mycket av den gamla inredningen bevarades. Endast en glasveranda byggdes till.

Författaren **Tatiana Sundgren** var den första invånaren i författargården. Hon flyttade in drygt en månad efter invigningen den 1 mars 1992 och bodde kvar i hela tio år. Sundgren var även en av orsakerna till att Matilda Westins namn blev känt på nytt. Under sin tid på gården skrev hon *Tornsvälor-*

nas hus. Berättelser från Abramsgården (1994), där hon ägnade ett helt kapitel åt Westin och hennes testamente.

Matilda Westins önskan blev alltså verklighet. Hennes mors hemgård fick leva kvar i sin prakt tillsammans med de möbler hon omsorgsfullt valt ut. Efter Sundgren har fyra andra kulturarbetare bott i gården. Boenderätten kan beviljas skönlitterära och vetenskapliga författare samt även personer verksamma inom andra kultursektorer. Efter att författaren och konstnären **Mattias Nystrand** flyttat ut kommer gården snart att få en ny invånare. SLS har tagit emot flera ansökningar och den nya invånaren offentliggörs inom kort. ●

"Matilda Westins önskan blev alltså verklighet. Hennes mors hemgård fick leva kvar i sin prakt tillsammans med de möbler hon omsorgsfullt valt ut."

Artikeln baserar sig på Bo Finnes porträtt av Matilda Westin i *Donatorernas bok. Människorna bakom fonderna i Svenska litteratursällskapet i Finland* (2010). Boken kan läsas gratis som pdf på sls.fi.

Abramsgården i Andkil, Vörå. Foto: Kai Martonen.

Fem frågor till SLS skattmästare

BERGSRÅDET OLE JOHANSSON valdes till SLS skattmästare i april. Han har en bakgrund som långvarig konsernchef för Wärtsilä och ordförande för Teknologiindustrin och EK.

Vad får en ekonom med en karriär inom industrin att engagera sig i Svenska litteratursällskapet?

– Det är nog möjligheten att använda min erfarenhet från näringslivet för att stöda den finlandssvenska kulturen och forskningen. Min roll inom sällskapet är naturligtvis mer indirekt, det handlar om att ha översyn över finanserna och administrationen.

Vad gör du konkret som skattmästare?

– Det centrala i mitt uppdrag är att vara ordförande för SLS finansråd (ett av sällskapets två beslutande organ, det andra är det vetenskapliga rådet. Red. anm.). I finansrådet strävar vi efter att samla expertis från olika håll för att säkra SLS finansiering.

Berätta något om SLS som få känner till!

– Jag tror inte alla vet hur tvärvetenskapligt SLS jobbar. Det överraskade åtminstone mig när jag tog över som skattmästare. Sällskapet lägger till exempel betydligt större tyngd vid samhällsvetenskaper än vad många kanske känner till.

Vilka är de största utmaningarna för stiftelser och andra allmännyttiga samfund i dag?

– Jag är ärligt talat orolig för en groende negativ attityd gentemot allmännyttiga samfund. Just nu finns det politiker som vill kringskära stiftelsernas arbete genom strängare beskattning. De missar hur enormt mycket stiftelserna bidrar med i samhället.

Inom SLS samarbetar du som ekonom med humanister och samhällsvetare. Vad kan ni lära er av varandra?

– Massor! Jag lär mig om vikten av humaniora också i näringslivet. Allt är inte hårda värderingar. I och för sig är jag gift med en humanist, så jag blir nog påmind också hemma. I gengäld tror jag att mina humanistkollegor på SLS också lär sig varifrån pengarna för verksamheten kommer, om vikten av att säkerställa den långsiktiga utdelningen. ●

Text: Marika Mäklin

META SAHLSTRÖM IN MEMORIAM

I AUGUSTI nåddes vi av budet att vår mångåriga kollega, arkivarien Meta Sahlström gått bort. Under sin långa karriär inom arkivet, från 1982 när tanken på att grunda ett traditionsarkiv i Österbotten föddes ända fram till pensioneringen 2015, hann Meta genomföra många insamlingsprojekt och ta emot otaliga större och mindre donationer av privatpersoner och föreningar. Hennes insats för att bygga upp SLS arkivsamlingar i Vasa och den traditions- och lokalhistoriska samlingen i Österbotten kommer att komma många framtida generationer till godo. Meta blev genom sitt arbete lokalt och regionalt välkänd som föreläsare, och en ofta anlitad kunskapskälla om både lokalhistoria och österbottniska traditioner. Vi minns Meta som en kunnig och erfaren medarbetare som kunde sina samlingar utan och innan och hedrar hennes minne. ●

Foto: Kai Martonen.

V E T E N - S K A P E N S

Programmet hittar du på:
WWW.TIETEIDENYO.FI

STADSEVENEMANGET FÖR VETENSKAP

intar Kronohagen 10.1.2019!

N A T T

VÅGA GÖRA, VÅGA VARA. Om civilkurage och vardagsmod, feighet och rädsla
10.1.2019, kl. 18-21 Svenska litteratursällskapet i Finland, Riddaregatan 5, Helsingfors

Diskussioner om att våga med rättstandläkaren **HELENA RANTA**, filosofen **CAMILLA KRONQVIST**, författaren **MERETE MAZZARELLA**, sociologen **KARIN CREUTZ**, författaren **PETER SAND-**

STRÖM, historikern **ANDERS AHLBÄCK**, rättspsykologen **JULIA KORKMAN** och journalisten **ANNA-LENA LAURÉN**.
Moderator: programledaren **TED URHO**

MODIGA KVINNOR

SLS SEMINARIUM UNDER
VETENSKAPSDAGARNA

11.1.2019
kl. 10.30-ca 16

SLS hus, Riddaregatan 5,
Helsingfors

- 10:30 **Sofia Häggman:** *Hilma Granqvist, Palestina och modet att välja sin egen väg*
- 11:00 **Julia Dahlberg:** *Bättre att bliva slagen ihjäl för det man haft en egen tanke. Helena Westermarck och konstnärens samhällsansvar*
- 11:30 **Mia Åkerfelt:** *En pionjärvinnas strategier – Byggmästaren Hilda Hongell och hennes karriärmöjligheter i 1890-talets Finland.*
- 12:00 Lunch (på egen bekostnad)
- 13:15 **Ebba Witt-Brattström:** *Metoo som vittneslitteratur*
- 13:45 **Erkki Tuomioja:** *Hella Wuolijoki och Aino Malmberg – två modiga kvinnor i kampen för Finlands rättigheter*
- 14:15 Kaffe
- 14:45 **Kirsi Vainio-Korhonen:** *Barnmorskor – frimodiga yrkeskvinnor på 1700-talet*
- 15:15 **Minna Maijala:** *Sårbar men stark – Minna Canths kvinnliga historia i männens värld*

Nytt ur SLS utgivning

HÖSTEN 2019

ZACHARIAS TOPELIUS

Dikter i urval

Utg. Carola Herberts, förord av Clas Zilliacus

Blommande sköna dalar, Salami och Zulamith, Giv mig ej glans, Jag gungar i högsta grenen – de topelianska verserna har fortfarande en given plats i den svenska lyriktraditionen. Många har levt vidare genom tonsättningar. Urvalet visar på bredd och djup i Topelius dikt och tar upp hans mest kända dikter men också några bortglömda. De är försedda med korta kommentarer som utgår från de mer utförliga i utgåvan Zacharias Topelius Skrifter.

123 s., inbunden, cirka 18 euro.
ISBN 978-951-583-441-6.

Brev. Zacharias Topelius korrespondens med föräldrarna

Utg. Eiel Kilpelä under medverkan av Mats Dahlberg

Zacharias Topelius Skrifter XX:2

Zacharias Topelius började korrespondera med sina föräldrar 1829 och brevväxlingen fortgick tills modern Sofia dog under hungersåret 1868. Utgåvans 426 brev ger en inblick i hur skolgossen Zacharias blev journalisten, författaren och professorn Topelius, och hur det finländska samhället såg ut och utvecklades under en händelserik tidsperiod. Inte minst erbjuder den en drifrig kvinnas, Sofia Topelius, synvinkel på familjen och världen.

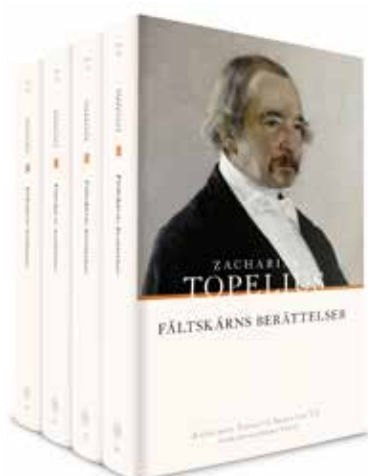
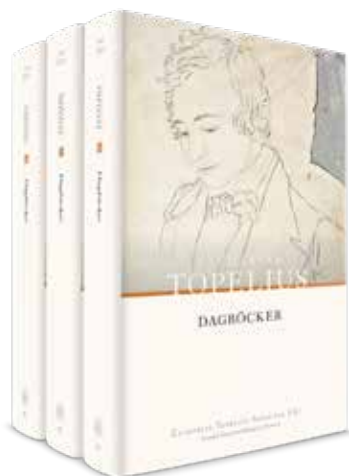
Endast digitalt på topelius.sls.fi.

Dagböcker 1832–1840, 1842

Utg. Pia Asp under medverkan av Eiel Kilpelä
Zacharias Topelius Skrifter XXI

Topelius dagböcker omspannar drygt åtta år av hans ungdomstid (1832–1840, 1842). Anteckningarna inleds med den första resan till studiestaden Helsingfors och avslutas det år han promoverades till magister. Dag för dag skildrar Topelius studielivet, nöjen och aktualiteter, men också resorna genom storfurstendömet och ferierna i Nykarleby. Till dagbokssviten hör även anteckningar om bäste vännen Henrik Backmans död och den blivande hustrun Emilie Lindqvist från sommaren 1842.

1414 s. (tre band), inbunden, cirka 44 euro.
ISBN 978-951-583-433-1. Också digitalt på topelius.sls.fi.

Fältskärens berättelser

Utg. Sebastian Köhler och Anna Movall under medverkan av Pia Forssell
Zacharias Topelius Skrifter VII

Topelius bästsäljande historiska roman beskriver 1600- och 1700-talet i Sveriges historia ur ett finskt perspektiv. Här skildras två släkters öden med bataljer, hovintriger, äventyr, hat och kärlek. Konflikten mellan å ena sidan adeln, å den andra borgare och bönder är central. *Fältskärens berättelser* formade flera generationers historieuppfattning i Finland och i Sverige.

1777 s. (fyra band), inbunden, cirka 48 euro.
ISBN 978-951-583-435-5. Också digitalt på topelius.sls.fi.

MAX ENGMAN

Kielikysymys

Suomenruotsalaisuuden synty 1812–1922

Suomen ruotsalainen historia 4

Kirjan pääteemana on kolmiodraama, jossa kolme kieltä, suomi, ruotski ja venäjä, kilpailivat johtavasta asemasta suuriruhtinaskunnassa. 1800-luku oli kansallisen mobilisoinnin aikaa, jolloin sekä suomen- että ruotsinkieliset liittyivät yhteen kielen pohjalta. Joissakin tapauksissa kaksikieliset instituutiot jakautuivat suomalaisiksi ja ruotsalaisiksi. Prosessin alkuvaiheessa ruotsinkieliset joutuivat perään-tymään, mutta sen tuloksena syntyi ryhmä, jota 1900-luvun alussa ryhdyttiin kutsumaankin "suomenruotsalaisiksi".

482 s., kovakantinen, kuvitettu, suom. Kari Koski, ohjehinta 42 euroa. ISBN 978-951-583-425-6.

Historiska och litteraturhistoriska studier 93

Red. Anna Biström & Maren Jonasson

Bärande teman i HLS 93 är året 1918 samt Finland och "stora världen". Artiklarna behandlar fånglägret i Dragsvik, en bruksorts återgång till vardagen efter 1918, tidig finlandssvensk folkdemokrati, häxor i 1800-talslitteratur, grotesken hos Bo Carpelan, utgivning av finlandssvensk litteratur i Sverige, den finlandssvenska modernismen på internationella arenor och skiftande författarideal i Hagar Olssons essäer. Också essäer och översikter samt Tom Morings festtal från SLS årshögtid ingår.

324 s., häftad, cirkapris 28 euro. ISBN 978-951-583-434-8. Också digitalt på hls.journal.fi.

Jordnära

Etnologiska reflektioner över ny nordisk mat

Red. Yrsa Lindqvist & Susanne Österlund-Pötzsch

Många konsumenter oroar sig i dag för matfusk, giftiga bekämpningsmedel och oetisk produktion. Samtidigt finns det ett nyväckt intresse för traditioner och ursprung. Den rena, ekologiska, lokalt producerade råvaran har stigit fram som berättelsens hjälte, och koncept som ny nordisk mat har slagit igenom. Här presenterar etnologer från Island, Finland, Sverige, Danmark, Norge och Estland olika aspekter på dagens mat- och restaurangkultur.

230 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 24 euro. ISBN 978-951-583-430-0. Också som fritt tillgänglig e-bok på sfs.fi.

HENRY PARLAND

Dikter

Utg. Per Stam
Henry Parlands Skrifter

"De vida byxornas program: / vi skall vara / mera kläder, / mindre människor, / och själen insydd i uppslagen." För första gången publiceras modernisten Henry Parlands (1908–1930) hela lyriska författarskap. *Dikter* innehåller både kända dikter och tidigare opublicerade arkivfynd, även dikter på tyska och ryska, dikter med rim, tillfällesdikter, en limerick och ett par utkast till tvåreklam.

871 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 32 euro. ISBN 978-951-583-360-0. Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag. Också digitalt på parland.sls.fi.

ELMER DIKTONIUS

Birgittas bilderbok

knäppt och knäpad av farbr. d.

Birgittas bilderbok är ett tidigare opublicerat album med fotografier och verser av modernisten Elmer Diktonius. Albumet gav han i gåva till femåriga Birgitta Enckell i början av 1930-talet. Diktonius var god vän med Birgittas familj och särskilt hennes far Rabbe Enckell. Albumet är både en realistisk fotobok och en absurdistisk diktsamling med ett lekfullt modernistiskt språk, skriven för ett barn. Med inledning och kommentarer av Per Stam.

69 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 15 euro. ISBN 978-951-583-459-1.

FREDRIK HERTZBERG

"Mitt språk är ej i orden"

Gunnar Björlings liv och verk

Utkommit i april 2018, finns nu som fritt tillgänglig e-bok på sfs.fi.

Hilma Granqvists arkiv

Den finlandssvenska antropologen och sociologen Hilma Granqvist vistades i Palestina 1925–1931 och studerade de palestinska kvinnornas vardag i byn Artas. I Hilma Granqvists arkiv görs hennes arkivmaterial stegvis tillgängligt i digital form. Den första delen publiceras i november och innehåller dagböcker som Granqvist skrev i Palestina 1930–1931, den består av ca 1 200 skannade dagsboksidor.

Endast digitalt på granqvist.sls.fi.

SLS SAMARBETE MED LITTERATURBANKEN i Sverige fortsätter på temat finlandssvensk litteratur. Litteraturbanken gav hösten 2018 ut flera böcker om centrala finlandssvenska författarskap ur SLS utgivning, bland annat 125-årsjubilaren Jarl Hemmer

samt modernisterna Henry Parland, Gunnar Björling och Hagar Olsson. I början av nästa år publiceras det viktiga översiktsverket Finlands svenska litteraturhistoria I–II (1999, 2000). Allt är fritt tillgängligt, läs mer på litteraturbanken.se!

Finland i 19de seklet

Utg. Katarina Pihlflyckt
Zacharias Topelius Skrifter XIV

Det illustrerade praktverket *Finland i 19de seklet* utgavs 1893 på initiativ av Leo Meche- lin. Topelius skrev förordet och de inledande kapitlen som återges i utgåvan. Här samman- fattar han den bild av landet och folket som kom att prägla generationer framåt. *Finland i 19de seklet* utgör tillsammans med Topelius tidigare bildverk, föreläsningar och läseböcker en helhet som visar hur hans synsätt inom historia och geografi utvecklades.

Illustrerad, utkommer i januari. Endast digitalt på topelius.sls.fi.

RAIMO SAVOLAINEN

Med bildningens kraft

J.V. Snellmans liv

Johan Vilhelm Snellman hade många roller: som ung politiskt aktiv student, tidnings- man, europeisk filosof, kulturrese- nör, rektor, professor, senator, lantdagsman, make och familjefar. Raimo Savolainen tecknar ett mångsidigt och träffsäkert porträtt av en kritisk iakttagare och visionär med breda nätverk såväl i hemlandet som utomlands. Samtidigt ger boken nya perspektiv på vårt lands bildningshistoria och på en tid när Finland var mer europeiskt än någonsin. Boken är en förkortning av det finska origina- let *Sivistystyksen voimalla* (Edita Publishing).

Ca 700 s., inbunden, illustrerad, övers. Pertti Hakala & Leif Pietilä, cirkapris 38 euro, utkommer i februari. ISBN 978-951-583-442-3.

HENRY PARLAND

Prosa

Utg. Elisa Veit
Henry Parlands Skrifter

I dag är Henry Parland (1908–1930) främst känd för sina dikter och romanen *Sönder*, men han skrev också noveller och kortprosa under hela sin tid som författare. I *Prosa* samlas Parlands samtliga berättande kortprosa, tillsammans med ett tiotal dagboks- anteckningar, de enda som finns bevarade. Vi följer författaren från tonårens mardrömmar via förbudslagstidens Helsingfors till Kaunas regniga gator.

Ca 300 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 28 euro, utkommer i april. ISBN 978-951-583-436-2. Utges i samarbete med Appell Förlag. Publiceras också på parland.sls.fi.

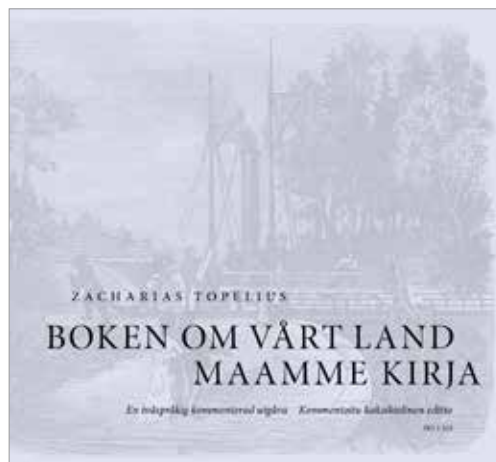
ZACHARIAS TOPELIUS

Boken om Vårt Land – Maamme kirja

En tvåspråkig kommenterad utgåva.
Kommentoitu kaksikielinen editio

Zacharias Topelius läsebok för folkskolan *Boken om Vårt Land* (1875) och dess finska översättning *Maamme kirja* (1876) har format uppfattningarna om Finland och dess folk hos flera generationer av finländare. Bakgrunden till läseboken, dess betydelse och förändringar från storfurstendömet s dagar till andra världskriget belyses i denna tvåspråkiga utgåva. Den består av den första upplagan av *Boken om Vårt Land* och den första reviderade upplagan av *Maamme kirja* (1878). Boken är försedd med en omfattande inledning och kommentarer. Utges i samarbete med Finska Litteratursällskapet (SKS).

Ca 430 sidor, inbunden, illustrerad, cirkapris 39 euro, utkommer i början av 2019. ISBN 978-951-858-057-0.

Författaren Topelius – med historien mot strömmen

Red. Pia Forssell & Carola Herberts

Topelius 200-årsjubileum har gett forskare och författare i Finland och Sverige anled- ning att se författarskapet i ny belysning och i nya sammanhang. I arton artiklar och essäer presenteras romanförfattaren, folkbildaren, historikern, akademikern, dramatikern och sagoberättaren.

Ca 200 s., häftad, illustrerad, cirkapris 25 euro, utkommer i mars. ISBN 978-951-583-443-0.

Finländsk svenska från medeltid till 1860

Red. Marika Tandefelt

I den femte volymen i bokserien anläggs språkvetenskapliga, historiska, litteratur- vetenskapliga och pedagogiska perspektiv på hur ett skriftsamhälle på svenska växer fram i Finland. Kyrkliga och administrativa texter skrevs av ett fåtal, men när läs- och skrivkun- nigheten spreds i befolkningen skapades allt fler texter såväl av nyttskäl som för nöjes skull. Nya genrer tillkom och en viss normering av skriftspråket blev nödvändig, vilket i sin tur så småningom påverkade talspråket. På avstånd från Sverige, i en ny politisk situation efter 1809, förändrades svenskans position och början till en trekamp mellan svenskan, finskan och ryskan kan skönjas.

Ca 400 s., inbunden, cirkapris 32 euro, utkommer i april. ISBN 978-951-583-456-0.

Finländsk svenska från 1860 till nutid

Red. Marika Tandefelt

Den sjätte volymen i bokserien tar avstamp i 1860-talet, då många för såväl svenskan som finskan viktiga reformer genomfördes i lan- det. Intresset för den finländska svenskans

ANNE BERGMAN & CAROLA EKREM

Stora finlandssvenska festboken

Hur har den svenskspråkiga befolkningen i Finland firat årets festdagar och livets högtider från 1800-talet fram till i dag? Utöver de självklara högtiderna som jul, påsk och midsommar får vi veta mer om traditionerna kring Runebergsdagen, sjuosvardagen, halloeven och Svenska dagen. I bokens andra del behandlas de individuella livsfesterna från barnsängskalas och skolårets festligheter till bröllop, födelsedagskalas och traditioner vid livets slut. Anne Bergman och Carola Ekrem är experter på festseder i Svenskfinland och deras bok bygger på ett omfattande traditionsmaterial ur SLS arkiv.

Ca 500 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 34 euro, utkommer i maj. ISBN 978-951-583-461-4.

HANNA-REETTA SCHRECK

Jag målar som en gud

Ellen Thesleffs liv och konst

Ellen Thesleff (1869–1954) är en av Finlands första expressionister och hör till Nordens mest framstående målare. Hon var en modig visionär och banbrytare i en tid då den moderna världen gjorde sitt intåg. Thesleff var också en kosmopolit som kände sig hemma i såväl Finland som Paris och Florens. Hanna-Reetta Schreck har som den första fördjupat

särdrag vaknade, och grunden till dagens finlandssvenska språkvård lades kring sekel-skiftet 1900. Man samlade in exempel på skiljaktigheter, och man diskuterade risken med att svenskan i Finland skulle avlägsna sig från svenskan i Sverige. Språket i skönlitteraturen och på teaterscenen väckte då särskilt intresse. Hundra år senare finns det fortfarande ett levande intresse för svenskan i Finland både i tal och i skrift, och språkforskarens verktygslåda innehåller fler redskap än förr.

Ca 440 s., inbunden, cirkapris 32 euro, utkommer i april. ISBN 978-951-583-457-7.

STEFAN NYGÅRD & HENRIKA TANDEFELT

Finlands svenska författarförening 1919–2019

År 1919, när republiken var ung, grundade Finlands svenska författare en förening för intressebevakning och socialt umgänge. Författarens och litteraturens villkor i samhället har omdefinierats flera gånger i föreningens och Finlands historia, men många frågor är fortfarande aktuella. Till dem hör författarnas försörjning och debatten om upphovsrätt, relationen mellan kulturpolitik och marknadskrafter, liksom den svenska litteraturens betydelse och överlevnad i Finland. I boken skildras föreningens historia också mot bakgrund av en nordisk och internationell kontext.

Ca 350 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 28 euro, utkommer i maj. ISBN 978-951-583-460-7.

sig i Thesleffs omfattande brevväxling och via den får vi ta del av konstnärens fascinerande historia. Boken ger också en inblick i Thesleffs mångfasetterade konst och ett stort antal av de viktigaste verken ingår, liksom många fotografier som belyser privatlivet. Boken är en översättning av det finska originalet *Minä maalaan kuin jumala* (Teos).

Ca 400 s., inbunden, illustrerad, övers. Camilla Frostell, cirkapris 36 euro, utkommer sommaren 2019. ISBN 978-951-583-462-1.

MUSIK

JEPOKRYDDONA

Ein tridi

Folkmusik från Finlands svenskbygder 33

Ein tridi är Jepakryddonas tredje CD. Den bjuder på gammal bröllopsmusik från Jeppotrakten, nykomponerade låtar och folkpop. Många av melodierna ges nu för första gången ut på skiva. Jepakryddona är en ung finlandssvensk folkmusikgrupp från Nykarleby. Gruppen för vidare den starka menuett- och polskatraditionen från Jeppo. Ledare för Jepakryddona är Christine Julin-Häggman.

Cirkapris 18 euro. Skivan publiceras också på streamingtjänster på webben. FMICD33

LARS ENGSTRAND

Traditionella dansmelodier från Jeppo

Folkmusik från Finlands svenskbygder 32

Fiolspelmanen Lars Engstrand (f. 1942) är en spelman av den gamla stammen – självlärd, och med en repertoar som han lärt sig på gehör. Engstrand har spelat i Jeppo bygdespelmän sedan gruppen bildades 1972 och tidvis också i Vörå spelmannsklubb. Sommaren 2006 tilldelades han mästerspelmanstiteln vid Folkmusikfestivalen i Kaustby. På den här skivan får vi höra ett urval traditionella menuetter och polskor från Jeppo, men också andra gamla bröllops- och dansmelodier.

Cirkapris 15 euro. Skivan publiceras också på streamingtjänster på webben. FMICD32

FINLANDSSVENSKA ORDSPRÅK OCH TALESÄTT

Snart hittar du en mängd ordspråk och talesätt på sls.fi! Du kan söka enligt ämnesord, ort eller tema i en databas som bygger på Carola Ekrem's bok *Många krockar i långdansen* (2017). Materialet har utökats och består av närmare 19 000 ordspråkvarianter på dialekt.

GOD JUL OCH GOTT NYTT ÅR!

*Vi på SLS vill tacka våra medlemmar,
samarbetsparter och kunder för det gångna
året. Vi sänder en varm julhälsning genom
en donation till Rädda Barnens insamling till
förmån för finländska ungdomars gymnasie-
och yrkesskolestudier.*

Foto: Bert Carpelan. SLS / Fotografier
från 1950- och 1960-talet.

FÖREDRAGSSERIEN VÅREN 2019

MÅNDAGEN DEN 11 FEBRUARI KL. 18–20

Finlands svenska författareförening 100 år

Henrika Tandefelt: *Om kvinnorna i föreningen*

Stefan Nygård: *Föreningens nordiska kontakter*

MÅNDAGEN DEN 11 MARS KL. 18–20

Äldre och åldrande

Lars Andersson: *Ålderism – är det en mänsklig rättighet att vara äldre?*

Anna Forsman: *Om internet och äldre – @geing online*

MÅNDAGEN DEN 13 MAJ KL. 18–20

Finland som ung nation

Henrik Meinander: *Självständig – men sedan?*

Den andra föredragshållaren meddelas senare

Programmet uppdateras på SLS webbplats www.sls.fi.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

Prenumerera på SLS nyhetsbrev!

SLS nyhetsbrev innehåller information om det senaste som pågår inom SLS – från boknyheter till forskningsrön och pärlor ur SLS arkiv. Brevet är gratis och sänds ut per e-post med några veckors mellanrum. Sänd ett e-postmeddelande med rubriken "SLS nyhetsbrev" till adressen nyhetsbrev@sls.fi. Din prenumeration bekräftas med ett svarsmeddelande.

Vill du bli medlem i SLS?

Du kan ansöka om medlemskap via sällskapets webbplats www.sls.fi eller genom att skicka in en ansökan till adressen nedan. Som medlem får du SLS medlemstidning *Källan*, årsboken *Historiska och litteraturhistoriska studier* gratis samt 50% rabatt på ett exemplar av varje bok i SLS skriftserie (om ej annat anges). Medlemsavgifter: årsmedlemmar 25 euro, ständigt medlemskap 800 euro.

Beställ *Källan* gratis!

SLS tidning *Källan* utkommer två gånger om året. Du kan beställa hem gratis exemplar av *Källan* eller prenumerera kostnadsfritt på tidningen. För beställningar, skriv till info@sls.fi eller ring 09 618 777.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

PB 158, 00171 Helsingfors
(besöksadress: Riddaregatan 5, Helsingfors)
Öppet vardagar 9.00–16.00

SLS I VASA

Handelsplanaden 23, 65100 Vasa
Öppet tisdag–torsdag 10.00–16.00

Tfn 09 618 777 (gemensam växel)
info@sls.fi www.sls.fi